

Cap. I

NOTE DE LECTURĂ

Motto:

“Cărțile sunt oglinzi. Nu vezi în ele decât ceea ce ai deja în tine.”

(Carlos Ruiz Zafón)

Dedic această carte, in memoriam, doamnei profesoare Elena Igna, care mi-a transformat dragostea pentru limba română în obsesie.

Mulțumiri deosebite sponsorului acestui volum, Asociația Culturală “Orăștie, vatră de cultură strămoșească”, reprezentată/condusă de profesorul Miron Simedrea.

Ionel Necula și ce înseamnă a gândi sau a fi cioranian

Scriitorul **Ionel Necula** (n. 1940) din Tecuci (jud. Galați) nu încetează să ne surprindă cu entuziasmul său molipsitor pentru cuvântul scris, în general, și pentru creația/personalitatea lui Emil Cioran, în special. Obsesia lui pentru acest mare scriitor și filosof român, pe care am mai amintit-o cu alte ocazii, s-a concretizat de data aceasta în volumul *Eseuri cioraniene* (Editura PIM, Iași, 2023) – el având deja peste 100 de volume personale publicate, dintre care multe sunt dedicate idolului său.

Chiar în *Cuvântul prefațatoriu*, autorul tecucean ne mărturisește atracția sa neobișnuită pentru scriitorul apatrid (“indiferent Cioran nu mi-a fost niciodată”), atracție ce a debutat în adolescență, prin intermediul unor “intelectuali bătrâni” de unde se aproviziona cu publicații încă necenzurate, în care l-a întâlnit pe acesta pentru prima oară. Ionel Necula merge mai departe cu destăinuirile, afirmând/suținând că “toată formația (sa) intelectuală” poartă amprenta marelui filosof și că resimte același “disconfort de viață”, disconfort ce

l-a determinat să parcurgă, de-a lungul existenței, “întregul decalog al formelor de cioranizare”, pe care l-a adus în atenția receptorilor și în alte împrejurări. Spicuiim din acesta câteva “condiții” necesare unui “cioranian” pentru a fi veritabil/credibil: neantul trebuie resimțit “ca gol (...), ca haos de început sau ca alternativă la divin”; “răul din lume” trebuie “văzut și colosalizat”; trebuie conștientizată și partea negativă a progresului, “consecințele (sale) toxice, nefaste”, “dezastuoase”; trebuie resimțită “spaima metafizică” de vremelnicia civilizației noastre pe pământ, melancolia inerentă ființei umane; trebuie înțeleasă “prăpastia dintre om și *cercul strâmt* pe care îl circumscrie”; trebuie recunoscute și acceptate calitățile/defectele specifice poporului nostru; trebuie “a înțelege religiozitatea ca o componentă a *conținutului interior* prin care se definește personalitatea umană”; este necesar “a adjuceca aforismul ca o formă ideală de exprimare”, în situația în care scepticismul este “filosofia cea mai potrivită nebuniilor lumii moderne”; este indispensabilă înclinația pentru “ideea de individuație” și pentru alte “concepte și direcții de gândire”; trebuie a considera “scepticismul și vitalismul” ca fiind “singurele filosofii compatibile cu lumea modernă” etc.

În ce privește conținutul, volumul de față cuprinde câteva eseuri scrise “în genul lui Cioran”, în care Ionel Necula

își exprimă punctul de vedere referitor la unele probleme de actualitate, pe care Emil Cioran le “vedea”, la vremea sa, exact așa cum acestea aveau să se întâmple. În *Eseu despre progres*, autorul prezintă cele trei modalități de abordare a evoluției (“de confirmare”, „de stagnare” și „de negare”), insistând asupra „negatorilor” ce pun la îndoială sau chiar contestă posibilitatea omului de a face în continuare noi invenții/descoperiri pentru dezvoltarea sa în planul terestru. Ființa umană are însă nevoie să creadă în ceva (în progres) care să o motiveze în continuarea „luptei” sale, nu cu morile de vânt, ci cu realitatea, cu vicisitudinile („În ce să mai credem, dacă ne luați și această credință?” – citat preluat de Ionel Necula din Cioran, *Caiete*, **II**, p. 186).

Autorul remarcă faptul că atitudinea marelui „sceptic” referitoare la progres nu este constantă, Cioran contrazicându-se frecvent. Pe de o parte, filosoful prezenta în scrierile sale latura pozitivă a progresului, faptul că acesta duce la îmbunătățirea vieții pe Terra, la o cunoaștere mai profundă de sine a omului, completată de o cunoaștere amplă a lumii și universului. Pe de altă parte, el considera că nefericirea/dezastrul ființei umane este cauzat(ă) de convingerea acesteia că ar putea crea pe planeta albastră un nou Eden, lucru imposibil, de altfel, dacă ne gândim la diferența uriașă dintre

puterea omului și cea a divinității, respectiv la imperfecțiunea și limitele primului. Ionel Necula subliniază, printre altele, pericolul uriaș în care ne aflăm din cauza progresului în anumite domenii, mai ales (substanțele explozibile în cantitate imensă, în mai multe zone ale planetei etc.), pericol pe care l-a prevăzut și Cioran și care ar putea declanșa chiar distrugerea/dispariția unei părți din continentul nostru. Filosoful apatrid era de părere că „omul a descoperit deja ceea ce trebuia descoperit” și că progresul tehnologic „are un gust de paradis otrăvitor” (ceea ce se adevărește, din păcate, de multă vreme), astfel încât oamenii de știință fac în prezent eforturi ca să anihileze/reducă „urmările nocive induse sănătății omului și societății” în „epoca de avânt necontrolat”. Necula afirmă că am ajuns de mult la cuvintele lui Cioran, care mai susținea că „omul nu mai este stăpânul creațiilor sale” (citată de autor din *Caiete*, I, p. 113), devenind un „monstru”, că orice evoluție presupune și un regres, o pierdere, poate fiindcă binele și răul coexistă dintotdeauna, pentru a crea un echilibru. Este evident că omul trebuie să se reîntoarcă la natură (pe care nu ar fi trebuit să o părăsească încă de la început, mai spune „scepticul”), nu numai pentru a nu se pierde cu totul pe sine, ci și pentru a nu pierde minunăția de planetă pe care Creatorul i-a dăruit-o ca să viețuiască și să se înmulțească.

Din *Eseu despre ființa fiindului* aflăm ce înseamnă cunoașterea filosofică, precum și a filosofa, autorul amintind, printre altele, de „actul denominării”, de „faimoasa *ceartă a universaliiilor*” și de „apriga dispută antică” dintre Platon și Aristotel având drept motiv individuația („ființa fiindului”) sau/și definirea acesteia. Mai luăm cunoștință de faptul că „Nimicul este pietrificat” și „veșnic”, în timp ce „posibilul” este o „realitate pe cale de împlinire” (Virgil Bogdan), iar raționalitatea este „dislocuită de revelație” (în teologie, de exemplu), după cum spunea/observa Platon în urmă cu aproape 2400 de ani etc.

Eseul despre maladiile democrației ne aduce în atenție că nu întotdeauna „puterea poporului” este de bun augur; acesta își poate manifesta dreptul la opinie în mod violent, solicitând anumite schimbări prin constrângere, prin producerea de pagube materiale serioase ori și mai rău, de victime omenești (cum s-a întâmplat pe parcursul revoluțiilor sau al altor mișcări sociale etc.). Democrația poate deveni așadar periculoasă atunci când nu se limitează la argumentări și manifestări pașnice în scopul obținerii transformărilor dorite în viața socială, politică etc., ci caută să impună cu forța perspective/viziuni/unghiuri de abordare unice. Practic, dictatura și democrația se aseamănă, în sensul că orice

democrație are „principii ferme, inderogabile, ce se impun dictatorial”, așa cum orice dictatură presupune o „minimă consultare publică”, chiar dacă aceasta este, de multe ori, „formală, teatrală, ipocrită”. Putem spune (conform autorului) că progresul a survenit și în ce privește metodele dictatoriale: acestea nu mai constau în existența unui „tiran” sau a „dictatorului clasic”, el fiind înlocuit, în modernitate, de anumite instituții (fisc etc.) cu rol de protecție a consumatorului, a mediului etc., ce dispun de metode actuale de constrângere (aplicarea unor sancțiuni, diverse reglementări de conviețuire etc.) care îl suplinesc pe „despotul” cunoscut (de majoritatea dintre noi) de la lecțiile de istorie. Autorul susține chiar că această așa-zisă democrație este de fapt o „libertate iluzorie”, deoarece „hățișul de norme și reglementări” la care omul este supus i-a redus drastic „libertatea de mișcare” de care aparent se „bucură”, crescând totodată pericolul ca el să devină „culpabil”. Concluzia lui Necula este că „democrația și dictatura coexistă simbiotic”, cu supremația celei de-a doua.

Următoarele eseuri regăsite în volum (*Eseu despre cultură, Eseu despre omul cioranian, Eseu despre conținutul interior*) prezintă alte teme interesante: noua definiție a conceptului de cultură, concept care s-a metamorfozat, de asemenea, de-a lungul timpului (aceasta devenind un

„ansamblu de creații și informații disponibile pentru întregul mapamond”, în condițiile în care omul însuși s-a transformat într-un „polihistor” ce „bate meridianele”); opiniile lui Cioran, exprimate la vârsta de 25 de ani, referitoare la cultură, la individ și colectivitate, la personalitate și etnie; convingerea filosofului că intelectualitatea este „condusă de majoritatea mediocră” care votează și se impune numeric („explicația” ar fi că partidele politice nu ar avea interesul, după spusele sale, să promoveze în cultură sau în alte domenii oameni de calitate, care să-și aducă aportul la ridicarea nivelului general de competență); „fragilitatea civilizației actuale”, prevăzută de Cioran cu mult timp în urmă și având drept cauză pierderea „vitalității interioare” a ființei umane etc.; deosebirea dintre omul paradisiac și cel terestru, în viziunea „scepticului”; drumul presărat cu spini, de la naivitate la cunoaștere, de la „inocență genuină” la vinovăție, de către ființa umană, purtătoare a unei „conștiințe încărcate”, a unor „tare ancestrale” preluate dintr-un timp „când încă nu intrasem în istorie”; încercarea (ne)reușită a omului (pre/post)modern de a-și reconstrui paradisul terestru pierdut la începuturi și de a supune natura, care s-a întors împotriva lui, otrăvindu-l, pentru simplul motiv că „nu există progres fără regres”; „sintagma *conținutului interior*”, Cioran afirmând că nu oricine poate să

aibă o soartă memorabilă ori să facă istorie, ci numai indivizii care posedă această „substanță interioară” („luciditatea” sau „un salt spre marele conținut”), respectiv cei conectați cu Creatorul; conflictul invariabil al omului cu divinitatea, din cauza „păcatului (său) original”, care a dus la îndepărtarea sa de religie, la nihilism și/sau vid interior, mai concret, la nefericire etc.

În capitolul *Secvențe de disconfort existențial*, Ionel Necula ne propune trei eseuri (*Cioran în publicistica românească*, *Cioran și starea de insomnie* și *Cioran la Dieppe*), în care înfățișează alte chestiuni demne de atenție: momentul de debut publicistic al „scepticului” pe o „scenă” dominată de conflicte și „mișcări naționaliste”, acesta fiind „deopotrivă adulat și contestat”, curtat de multe dintre publicațiile vremii; simpatiile de extremă dreaptă ale filosofului (și criticile la care era supus, din această cauză, din partea stângii politice), el fiind nevoit, la un moment dat, să aleagă calea exilului; informații despre corespondența sa din Germania, publicată în ziarul „Vremea” din acea perioadă, în care îl elogia pe Hitler și care i-a adus o ripostă agresivă din partea lui Al. Sahia (și nu numai); reproșurile adresate lui Cioran din cauza „presupusului (său) ateism” și a viziunilor sale politice (regăsite în scrierile proprii), de către armeanul

Arșavir Acterian, secretarul Editurii „Vreamea”, unde filosoful publica, precum și de către alți critici importanți; trecerea în revistă a unora dintre cele mai importante volume ale sale, începând cu cel de debut (*Pe culmile disperării*, 1934), considerat de criticul Alexandru Dima „o tristă spovedanie a unui copil al veacului”; modul în care Cioran a fost recepționat de alte personalități literare (spre exemplu, de Mircea Eliade, care îl considera „o apariție fenomenală în cultura românească”, sau într-o ordine aleatorie (aici), de Nichifor Crainic, C. Noica, Lucian Blaga, George Călinescu – acesta din urmă percepend spiritul cioranian ca pe „o muscă zbatându-se între două geamuri, între lumina unei odăi și întunericul unei nopți” etc.); atacurile împotriva lui Cioran din perioada comunistă etc.

Necula se apleacă, în continuare, asupra „insomniilor cioraniene” – a insomniei „ca propedeutică a cunoașterii” sau ca „orgoliu al lucidității” (orgoliu pe care indivizii „obișnuiți” nu îl au) – respectiv asupra acelei stări de nesomn, apanaj al „omului cult” ce „practică” o „veghe epistemică” pentru a-și domoli/conștientiza/hrăni arderile interioare. El ne împărtășește, printre altele, opinia lui Cioran, care susținea că „Înveți mai mult într-o noapte albă decât într-un an întreg de somn”, noapte în care „Simțurile nu se mai îndreaptă spre exterior” și în care filosoful apatrid putea resimți nestingherit „sentimentul

de pustiu și singurătate” ce îl caracteriza, având totodată impresia că este „singurul supraviețuitor al umanității”. Pentru Cioran, insomniacul era „ales” și „damnat” în același timp, trebuind să lupte în permanență cu frământările cotidiene și/sau cu infernul (său) lăuntric.

Finalul volumului este dedicat de Ionel Necula perioadelor din viața lui Cioran în care acesta evada la Dieppe (în sudul Normandiei), împreună cu partenera sa de viață, Simone Boué, locuind vara în case de vacanță sau în apartamente oferite periodic de unii prieteni (până când își va cumpăra o mansardă „în stare foarte proastă”, jenat să apeleze de fiecare dată la aceștia). Aflăm, astfel, despre multe lucruri interesante pe care scepticul, din cauza dezinteresului/dezgustului manifestat față de orice, le-a pierdut, respectiv informații despre personalități istorice care au ales acest oraș ca destinație de vacanță (de ex., Mihail Sturza, fost domnitor al Moldovei, ce și-a construit în zonă un castel, moștenit ulterior de nepotul său etc.), despre pictori celebri (Nicolae Tonitza, Nicolae Vermont) care au pictat peisajul marin extrem de ofertant etc.

Lăsăm însă cititorului plăcerea să descopere și să aprofundeze toate aceste subiecte menționate de noi și cuprinse în paginile volumului, pe care Ionel Necula le dezbate cu bine-

cunoscuta sa acribie. Nu ne rămâne decât să încheiem în stil cioranian, cu una dintre afirmațiile marelui filosof, care, deși este izvodită cu mult timp în urmă, se potrivește ca o mănușă vremurilor actuale: „Ne-am pierdut curajul de prea multă singurătate și am uitat să trăim, gândind prea mult viața”...

(Deva, 25 august 2023)

(apărută în revista „Boema”, nr. 180 (2/2024), p. 28, 29, 35)

David Valentin și Teodora Pascale – șarje de umor în formă fixă

Este foarte greu să vorbești ori să scrii la modul serios despre un umorist sau despre umor, în general, pentru că riști să devii... hilar. Totuși, unii autori au izbutit acest lucru, împărtășindu-ne din experiența lor îndelungată: spre exemplu, Ludwig Wittgenstein, unul dintre cei mai importanți filozofi ai secolului al XX-lea, austriac de origine, afirma că „*Umorul* nu este o stare de spirit, ci un fel de a privi lumea”, iar Erich Kästner, scriitor german cunoscut îndeosebi pentru cărțile sale dedicate copiilor, considera că „Umorul este umbrela înțelepților”. Parafrazându-le pe cele două personalități ale culturii universale, am putea conchide că poetul Valentin David din Orăștie este un înțelept (având „umbrela” în dotare), cu un mod de a privi lumea original, detașat și hazliu. Altfel, nu ne putem explica de unde atâta fantezie și atâtea zâmbete de oferit în paginile volumelor sale. Poate că „secretul” succesului său la public este versatilitatea sa, stilul său cameleonice pus în valoare în scene atent „regizate”, în care îmbracă diverse „roluri” ce îi vin ca o mânășă.

Valentin David este o descoperire mai nouă a Asociației Oamenilor de Cultură și Artă din județul Hunedoara (A.S.O.C.A.), pentru care ne considerăm privilegiați, deoarece putem afirma, fără teama de a greși, că este unul dintre cei mai buni umoriști români ai momentului. Nu este doar observația noastră, ci o demonstrează numeroasele premii obținute la festivaluri de umor de pe întreg cuprinsul țării, unde și-a demonstrat din plin harul și capacitatea de a face haz oricând, de oricine sau din orice, chiar și din aspectele mai puțin plăcute sau dramatice ale existenței.

În volumele sale, *Florete și sonete* (2022), *Dueluri vesele cu pisici și căței* (2023) și *Ronset în cuplet* (2024) – toate trei apărute la Editura PIM din Iași în condiții grafice de excepție, presărate cu grafică originală, color, aparținând, în parte, talentatului grafician Marian Avramescu, și prefațate de nu mai puțin talentații Daniel Bratu, Ion Diviza (Chișinău) și renumitul poet Horia Bădescu (inventatorul ronsetului) – regăsim nu doar o tehnică impecabilă a celor doi autori, Valentin David și Teodora Pascale, ci și tematici variate, metafore și alte „dantelării”, asemenea poeziilor (zise) „culte”. Aceste „ingrediente” sunt combinate într-un cocteil menit să amețească (în sensul pozitiv al cuvântului) cititorul, demonstrându-i că a face umor nu este deloc simplu, fiindcă acest

act necesită seriozitate, dedicare, profesionalism și bineînțeles talent. Umorul lor este unul savuros, imperios necesar în aceste vremuri tulburi, în care mulți dintre noi au uitat să zâmbească, fiind copleșiți de angoasele sau problemele cotidiene. „Medicamentul” binefăcător este oferit de autori în dozele necesare, pentru a descreți chiar și frunțile cele mai posomorâte. Poeții-umoriști sau umoriștii-poeți trebuie luați însă în serios, fiindcă minuțiozitatea cu care se apleacă asupra fiecărui vers, asupra fiecărei poezii în parte, este de admirat. Ei se remarcă nu doar prin faptul că stăpânesc cu măiestrie prozodia, experimentând cu îndrăzneală diferite genuri de poezie în formă fixă, ci și prin acela că dirijează remarcabil mesajul încastrat în limitele impuse de rigorile specifice, mesaj pe care îl pigmentează cu ironie fină și haz.

Remarcăm încă din volumul *Florete și sonete* calitatea de „creatori de umor” a autorilor. Excentric asemenea unui „Vărsător” autentic, Valentin David nu se sfiește să spună lucrurilor pe nume, indiferent de situație, iar Teodora Pascale, căreia nu știm ce semn zodiacal îi corespunde, îi ține isonul. Tematica este diversă; fie că e vorba despre atingerea delicată sau violentă a lui **Eros**, despre **politică**, despre **cusururile** inerente ființei umane („limba ascuțită” a femeii, care „înțepă mai rău ca o albină”, ea având mereu pregătit pentru bărbatul

insubordonat „Un făcăleț ascuns discret la spate”; infidelitatea bărbatului însurat, care „Uitând de vârstă” și „cu dorința vie”, tânjește după o „Minervă”; infidelitatea femeii, care-i dăruiește „copii din flori” soțului încornorat, pozând în „dama fără pată”; misoginismul; plictiseala în cuplu și încercarea de a ieși din corsetul „unui mariaj banal”, care se dorește resuscitat; „un morman de temeri și fetișuri”; zgârcenia... în iubire: „De felul tău ești un amant avar”; ignorarea femeii de către bărbat, care preferă să se refugieze uneori în brațele lui Bacchus: „Că noaptea pleci, pe șest, la o băută,/...// de parc-aș fi o strâmbă sau o slută”; incapacitatea bărbatului de a satisface dorințele femeii: „Iar după trei mișcări mai deochiate,/ Te-au apucat durerile de spate,/ Și la picioare, mult mai grav, cârceii” sau „Chiar de-mi omori speranța la sex o săptămână”; materialismul femeii: „Căci mă atragi, având mașini și vile,// Iar banii te transformă-n bunăciune”; fanfaronada intenționată, pentru a amuza receptorul: „Sunt vrăjitor cu fainoșag, prestanță,/ Din vorbe eu seduc orice femeie”; naivitatea: „sunt păcătosul,/ Greșind mereu cu firea mea credulă”; lingușirea: „Când vreau să-mi stai aproape, strig dulce: „Motănel!” etc.), despre **însușirile pozitive** ale acesteia (onoare, romantism, iubire, tandrețe, visare etc.) sau despre **alte subiecte** abordate în creațiile lor, cei doi dueliști sunt fermi pe poziție, astfel încât

este imposibil să afirmi cine e învinsul și cine învingătorul. Credem cu tărie că amândoi sunt învingători, dar cel mai câștigat este cititorul, care se alege cu o schimbare certă și (posibil) de durată a stării de spirit, respectiv cu o îmbunătățire a acesteia.

Din volum aflăm, de asemenea, despre vasta cultură a celor doi autori, concretizată în utilizarea unor expresii din **mitologia greacă** (de ex., „a fi între Caribda și Scila”, adică a alege între două rele) sau în prezența, în text, a unor **personaje mitologice** (Ahile, Sisif, Pandora) ori cunoscute receptorului din alte **legende, povești, filme celebre sau din viața reală** (Șarpele cu Pene sau zeul precreștin al Mexicului, Quetzalcoatl; Adonis, Buddha, Merlin, Baba Cloanța, Croitorașul cel viteaz, Micul Prinț, Peter Pan, Zâna Măseluță, Moș Ene, Desdemonă, Baba Vanga, Dalila, Don Quijote, Dulcineea, Sancho Panza, T Rex, Tarzan, Scarlet O'Hara și Rett Butler, Mark Zuckerberg, păpușa Barbie etc.), a unor **compozitori renumiți** (Iosif Ivanovici) etc.; se fac, pe alocuri, diverse aluzii la **mituri creștine** (Turnul Babel), dar și la unele **maladii** ale zilelor noastre (SIDA, Covid), puse într-o postură umoristică, lucru deloc ușor, dacă ne gândim la virulența lor și la numeroasele victime pe care acestea le-au făcut în rândul locuitorilor planetei.

În cel de-al doilea volum, *Dueluri vesele cu pisici și căței*, cu mesajul transmis sub formă de rondel, remarcăm cum dintr-o „ploaie” cu pisici și căței poate rezulta, prin magia înzestraților autori, o adevărată explozie de râs. Umoriștii uzează, pentru a (ne) cuceri, de **calitățile și defectele** acestor simpatice viețuitoare, precum și de alte **personaje arhicunoscute**, cu rol „adjuvant”: Penelopa; Socrate și soția lui, Xantipa; zeul egiptean Ra, Selena, Arhimede, Motanul Încălțat, Aghiuță, Tom și Jerry, Terente, Cruella, Madonna, Moș Crăciun, Adam și Eva, Moș Martin etc. Regăsim aceeași vervă și înclinație spre concupiscentă, care binedispun și dovedesc încă o dată, dacă mai era cazul, aptitudinile celor doi de a extrage umor și din piatră seacă, respectiv din însușirile a două animăluțe de companie atât de diferite și totuși asemănătoare. Hârjoana lor (cvasi)domestică se pretează foarte bine unui volum de dueluri, iar de la joacă la sex și apoi la politică nu e decât un pas, în viziunea talentaților umoriști, pe care ei îl fac cu îndrăzneală și succes, împletind plăcerea cu problemele existențiale.

Al treilea volum, *Ronset în cuplet*, schimbă din nou schema, dar păstrează același ton (auto)ironic, același limbaj îndrăzneț, precum și teme cu aluzii la sexualitate, menite să binedispună pe oricine posedă simțul umorului, dar contra-

indicate puritanilor sau... pudibonzilor. Regăsim în (con)text alte personaje mitologice (sau nu), care de care mai diverse – Afrodita, Casanova, Don Juan, Ion Iliescu, Barack Obama, La Fontaine, Einstein, Superman, Sfântul Ilie, Yeti, Veronica Micle, Apollo, Circe, Andersen, Homer, Pilat, Meșterul Manole ș.a.m.d. – ce lărgesc paleta de culori a ronsetelor cuprinse în paginile cărții, îmbogățind lectura.

La final, aflăm cu bucurie că în urma acestor dueluri ludice „nu a curs nici strop de sânge,/ Ci s-a pornit doar râsul în cascadă”, după cum ne asigură Valentin David în epilogul său din volumul *Florete și sonete*. Nu putem decât să-i felicităm pe ambii autori, remarcând rolul aparte al Teodorei Pascale, aleasă pe merit de conjudețeanul nostru să ridice mânușa. Cu senzualitatea-i tipic feminină („Întâi cunoaște-mi degetul cel mare/ De la picior, atinge-l cu tandrețe”), contrată ironic de masculinitatea „rivalului” său redutabil („Mulți vor să am o fabulă mai mică,/ Dar asta este viața, sunt dotat”), ea îmbroscătează atmosfera și o încinge, totodată, făcând-o pe alocuri incendiară, prin aluziile sale... ezoterico-erotice („Părea-vor îngerii fostele consoarte,/ Când vei scăpa de farmecele mele”; „Mi-ai desfumat și-o chakră creatoare,/ Când ai erupt odată, energetic”).

Așadar, la oricare dintre cele trei volume ne vom opri, nu vom greși, fiindcă (re)citindu-le, ne vom simți instant revigorați, poeziile stârnind în ființa fiecăruia, dacă nu o furtună de râs, cel puțin un val de zâmbete...

(Deva, 3 aprilie 2024)

(apărută în revista „Plumb”, anul XX, nr. 210/ septembrie 2024, p. 12; în revista „Piedestal”, anul II, nr. 2(4)/ 2024, p. 77, 78, 79)

Mirela Coheci – în concert cu fluturii

Uneori, singurătatea, aparentul nostru dușman, ne oferă prilejul să ne autoinvestigăm. Astfel, putem găsi înăuntrul nostru resurse inimaginabile, care ne ajută să ne șlefuiim, să (re)devenim ființa de Lumină în a cărei căutare eram/suntem, dar nu știam/știm încă acest lucru. Pentru Francesco Petrarca (1304-1374), poetul italian nemuritor al secolului al XIV-lea, „retragerea în solitudine” reprezenta „regăsirea întregii bogății a propriei vieți spirituale lăuntrice”, a „contactului cu Dumnezeu”, „deschiderea căii pentru un contact valid cu aproapele”. Această „solitudine” era văzută de el nu ca o „retragere monastică într-o izolare sălbatică”, ci asemenea unui „apel la interiorizare” care „nu are rezonanța izolării, ci a exaltării lumii omenești, a lumii valorilor și acțiunii, a limbajului și a societății ce unește dincolo de timp și de spațiu, dincolo de orice limită” (Eugenio Garin, *Umanismul italian*, Editura „Univers”, București, 1982, p. 29).

Tot singurătatea, depărtarea nevoită de familie în perioada pandemiei, a făcut-o pe Mirela Coheci, o poetă sensibilă din Valea Jiului, să coboare panta sinelui și să se redescopere. Volumul său, *Concertul fluturilor*, apărut la Casa

de Editură „Exclusiv” din Petroșani (jud. Hunedoara), în 2021, ne dovedește că poezia cu rimă, considerată de unii desuetă, își păstrează prospețimea și vivacitatea, nefiind deloc o barieră a imaginației (prin forma și ritmul impuse de prozodie), ci un pretext (al poetului, în general, și al poetei sus-numite, în special) de a(-și) utiliza calitățile înnăscute: urechea muzicală, dragostea pentru armonie și autocontrolul exigent, pentru ca rimele să nu (îl/o) „ducă pe unde vor ele”, iar „sunatul din coadă” să nu fie „mai important decât emoția poetică transmisă” (după cum subliniază Valeriu Butulescu, semnatarul prefeței cărții).

Titlul oximoronic ne sugerează că Mirela dispune, pe lângă sensibilitate, de o imaginație bogată, iar conținutul volumului (re)confirmă acest lucru, romantismul ei fiind un călăuzitor neobosit (al cititorului) prin hățișurile lumii sale lăuntrice. Autoarea este o ființă solară („luminoasă și curată”), majoritatea poemelor fiind închinată iubirii, „dulce boare”, care „mă-ndeamnă să îmi spăl/ Tâmpilele de negre gânduri, să mă curăț, să mă iert” și „Din boboci de primăvară să-i fac inimii concert” (*Concertul fluturilor*). Fluturile simbolizează transformarea, speranța, învierea (se știe că omida nu moare în coconul ei, ci se metamorfozează în ceva mult mai frumos), concertul „cu mii de fluturi” denotând dragostea de viață și de

frumos a poetei. Chiar dacă iubirea are uneori „gust dulce-amar” (idem), iar „visele ne-au devenit un sloi”, merită să ieșim (în opinia ei) din această „hibernare” (auto)impusă („Destinele ne-au pus troiene-n minți”; „cu frigul până-n dinți”), lucru posibil doar prin forța omnipotentă a iubirii, care topește gheața din inimă (*Aștept primăvara*).

Atunci când dragostea este împărtășită, indiferent de vicisitudinile existențiale („Am râs, am plâns și amândoi/ Am adunat în sân din ploi/ Morman de lecții ce ne-au fost/ Apoi povață”), viața, acest dar divin, devine mult mai ușoară, iar „lecțiile” primite ne fac mai puternici, nu doar pe plan individual, ci și în cuplu („Mereu în ploaie am dansat/ Doar împreună” – *Dansând în ploaie*). Iubirea – cel mai înălțător sentiment, poate singurul care ne face să ne simțim cu adevărat vii – are adesea, în poezia Mirelei, ecouri eminesciene: „M-am lăsat cuprins de vrajă și de-al dragostei fior,/ Vreau o clipă de iubire și pe urmă pot să mor” (*Vis feeric*). Comuniunea cu partenerul pare, în cazul autoarei, perfectă („Ești sărbătoarea vieții mele”; „cerul mi te-a dăruit”), ea înfiripându-se de dincolo de timp, în „veacurile când eram doar unul/ Și ne cătam prin stele-nsingurați” (*Decembrie cu stele*). Alte poezii dedicate iubirii pentru (un) partener, demne de menționat, sunt: *Prezentul se-mparte la doi*; *Universul iubirii*; *Șoaptă de*

iubire; De dragoste; Poate totuși vei iubi; Există iubire?; Dacă n-ai fi...; Ființa ta; Te-am așteptat... etc.

Iubirea de mamă este transpusă în versuri emoționante, poeta aducând un tulburător omagiu celei care i-a dat viață, care a învățat-o multe lucruri utile și pe care nu o poate uita, în ciuda distanței (ne)pământene: „Din depărtări îți scriu scrisoare, mamă”; „mă cam lupt cu dorul”; „Mă-ntorc la anul, maică, țucu-ți glasul” etc. (*Scrisoare către mama*); „Te zăresc, măicuță dulce, dintr-o stea cum ne privești”; „Unde ești, măicuță dragă, cu-al tău zâmbet să mă-mpaci?”; „glasu-ți ca de basm”; „vocea-ți dulce”; „înger blând în stele dus” (*Mulțumim, măicuță*); „Cine știe să te-alinte și te mângâie pe frunte/ Când zăpezi căzute-n plete te apasă, ca un munte/...// Mama, ea este minunea...” (*Mama*) etc. Tot mama, această ființă unică din viața noastră, este cea care i-a îndrumat Mirelei pașii spre credință, spre căutarea unei conexiuni strânse cu divinitatea: „Caută, copilă dragă, mântuirea în Iisus!/ Să te placă omenirea, niciodată nu tânji,/ Fii plăcută pentru Domnul, asta te va mântui!” (*Mama mea cu chip de înger*) etc.

Optimismul, una din trăsăturile de personalitate ale Mirelei Cocheci, transpare din poezia sa așa cum ghiociei (simbolul speranței) își înalță lujerii plăpânzi, primăvara timpuriu, prin neaua proaspătă și curată: „E primăvară-n visul

meu/...// Din plete frigul mi-a apus/...// Și soarele cununi mi-a pus” (*Flori de curcubeu*). Poeta este capabilă totodată să renunțe la angoase și incertitudini („Lasă-ți teama să se ducă, fii în stare să privești/ Înspre razele de soare, inima să-ți încălzești” – *Primăvara din fereastră*), conștientizând că o stare de spirit pozitivă nu ne poate aduce decât foloase. Minciuna și nedreptatea o irită („Glasul minciunii râde de sus”; „nedreptatea scurmă-n minciuni”; „Minciuna crudă sapă-n trăiri”; „plânge dreptatea”), demonstrând că nu este dispusă a-și încălca principiile, ci dorește să-și păstreze drumul drept în viață, indiferent de situație (*Pier irișii*).

În altă ordine de idei, conexiunea Mirelei cu natura este foarte puternică, între cele două având loc adesea un dialog numai de ele auzit sau schimburi de semne doar de ele înțelese: „Mă strigă pe nume o frunză zglobie/...// Și-o pasăre-n ram îmi cântă doar mie”; „Și ziua așază pe fruntea-mi gândită/ Cunună de maci surâzând” etc. (*Iureș de flori*). Autoarea personifică unele elemente ale naturii, pe care o „vede” ca pe o prietenă apropiată, transmițându-ne astfel că fără natură, viața nu ar exista, pământul ar fi sterp, iar sufletul omului, de asemenea: „O crenguță de mur/ Deschide ochii și-ntinde brațele/ Să respire aer pur” (*Zulufi de rouă*). Dragostea pentru natura ce îi aduce poetei liniștea sufletească atât de râvnită se reflectă și în

poezia *Codru, glie, lună, soare*, în care autoarea își manifestă grija pentru pădurile distruse de inconștiența și excesele oamenilor, pentru pământul lăsat în paragină: „Spune-mi tu, Codrule frate,/ Ce durere te străbate,/ Câte răni îți mai făcură,/ Câte cuie-ți mai bătură?...”; „Spune-mi tu, sărmană Glie,/ Cât mai stai în iobăgie/ Cu câmpurile nearate?...”.

Există și o parte sumbră a (vieții) Mirelei, pe care ea ne-o dezvăluie mai puțin, dar prezentă, pentru a ne dovedi, probabil, că lumina nu poate exista fără întuneric și nici bucuria fără tristețe, conturând astfel ideea de echilibru: ”Noaptele triste scrâșnesc din dinți/ Negura-mprăștie umbre prin minți”; „Strigăt în noapte, gând cenușiu,/ Scurmă prin minte visul pustiu”; „Jocul de-a viața-i frânt de destin” etc. (*Noapți triste*); „Și frigul, și iarna din mine,/ În ziua ce plânge-n apus,/ Așteaptă cu sufletu-n vine/ Sclipiri de căldură de sus” (*Teamă de zăpezi*) – toate aceste imagini reliefează speranța poetei într-un Creator care să se implice în înlăturarea amărăciunii ce o încolțește și să o susțină. Ea are puterea să fie recunoscătoare dezamăgirilor prin care a trecut, fiindcă acestea i-au furnizat lecții de viață importante, ce au modelat-o ca persoană și au fortificat-o: „Dac-am umblat prin ploi și prin noroaie,/ Acum, aici, aș vrea să mulțumesc/ Noroiului că m-a spălat cu

ploaie...”; „Le mulțumesc acum, că-n umbra nopții,/ Am devenit lumină printre vii” etc. (*Mulțumesc*).

Regăsim printre versurile Mirelei Coheci și poezii cu tentă filozofică, ea explicându-ne că „nimic nu se pierde” („Se-ntoarce iar sămânța în anotimp stelari”), că gândul devine cuvânt sau invers („Și-i totul o iluzie, și-i totul o visare/ Născută din cuvântul ce nu mai e latent”) sau că „sămânța din visare”, „În timpuri adunată, venind din neștiut,/ Latentă și-adormită, ajunsă-n maturare,/ Începe să-ncolțească, trecând de absolut” (*Sămânța*). Legătura indestructibilă dintre gând și cuvânt este reliefată și în poezia *Din somnul morții m-am trezit*, „demonstrând” că „un simplu gând/ Devine-o undă ce pătrunde-n zare/ Și se transformă, astfel, în cuvânt.// Cuvânt rostit, cuvânt care rodește” și care, „chiar de pare doar un simplu fum,/ E împlinirea care ne zidește” sau „un semn divin/.../ Plutind prin Univers”. Pe de altă parte, poeta își pune întrebări retorice sau i le adresează pământului (care „tace”), despre noaptea ce pierde la sosirea zorilor, despre lună și fața ei misterioasă, despre infinit și „albastrul orizont”, despre „luminile din aștri” care dispar „Când sori se nasc și mor a veșnicie”, despre gândul ce „zace/ De-a minții zbenguială furibundă” etc. (*Întreb pământul*).

O altă temă abordată de Mirela Cochechi este trecerea ireversibilă a timpului („cad anii în neștire peste vârf de mănăstiri”; „anii care-i duc în spate”) și nostalgia pe care această goană nebună a lui o lasă în sufletul ei („Ce n-aș da să-mi toarne iarăși iarna-n suflet bucurii” – *Ierni albastre*), în sufletul tuturor celor care simt că se apropie cu pași mult prea repezi de buza prăpastiei dintre lumi.

Autoarea dispune, printre altele, de un simț bine dezvoltat al umorului; ea imaginează într-una dintre poeziile (*Bietul Galben*) o conversație între culori (roșu, galben și albastru), făcând referire la metamorfoza care se produce atunci când acestea se combină între ele într-un anumit mod: „Zice Roșu din culoare, dintr-un colț, de undeva:/ «Cine-l puse pe Albastru drept în pălăria mea?»”. Albastru se scuză, susținând că „nici eu n-am vrut,/ Însă m-am trezit deodată pe căciula ta șezut”. Dorind să fugă de Galben, nu a reușit, astfel că, „înhățat” de el și „contaminat”, s-a transformat într-„un verde palid” neplăcut, fapt ce îi trezește dorința de răzbunare („Și-mi vine să-l bat pe Galben, să-l omor, să scap de el”). Albastrul, devenit verde, îl atenționează pe Roșu să se ferească de Galben, ca să nu pățească la fel și să se transforme într-un „portocaliu aiurea”. În final, Galben îi liniștește pe cei doi vorbitori; el susține că le-a făcut „favoare mare”, prin faptul că

i-a înfrumusețat, așezându-le „pe frunte o lumină de la Soare”. Cunoștințele despre cromatică ale Mirelei nu sunt întâmplătoare; ea însăși este un artist plastic talentat, pozele cu picturile sale de la sfârșitul volumului fiind grăitoare în acest sens. Cât de bine se împletește poezia cu pictura aflăm din poemul *Versul și pânza*, în care, în viziunea poetei, versurile devin picturi, iar picturile sunt adevărate poezii transpuse pe pânză; în ambele, autoarea pune „și vis, și suflet, și dorință”, o „metodă” eficientă găsită de ea pentru a învinge, „prin vers și pânză, umbra morții”.

Tot într-o notă umoristică este scrisă și poezia *Dreptatea și adevărul*, între cei doi „protagoniști” având loc mici conflicte: Dreptatea „l-a cam tras de păr” pe fratele ei mai mare, Adevărul, pe motiv că acesta „o luase așa, cumva aiurea,/ Pe căi greșite, colindând pădurea”. Naiv fiind, el se lăsase ademenit de Minciună, rivala sa, „Ce-i dete-un os, mințind” că-i „prăjitură”, os pe care Adevărul „Îl molfăia în dinți”, deși „n-avea (...) niciun gust”. Cei doi frați se împacă la o cafea, Adevărul recunoscându-și greșeala și cerându-și iertare, iar Dreptatea arătându-și mărinimia și iertându-l, cu condiția să nu mai facă.

Dragostea și devotamentul Mirelei pentru patrie, aluzia la „inima (ei) ce simte românește”, pot fi regăsite în poeziile:

Cu tricoloru-n piept; Sub flamuri roșii, galbene și-albastre etc. Durerea sa pentru faptul că plaiurile natale, altădată înfloritoare, acum sunt „bolnave” („...Valea Jiului suspină/...// Că e goală și pustie, flămândă și necăjită”) și cer cu disperare ajutor, emoționează și trage un semnal de alarmă: „Îmi băturăți cuie-n palme și ați devenit prea mici”; „mă rog la sfântul Soare să învie iar în voi/ Dragostea de aste locuri” (*Valea Jiului suspină*). Poeta își transpune în versuri pline de patos dezamăgirea și amărăciunea pentru nerealizarea speranțelor, așteptările prea mari de după Revoluție: „Murim în țara asta pic cu pic/.../ Am devenit nimicul din nimic”; „Am devenit o umbră-n țara mea,/ Un vis mizer în care cresc scaieții”; „M-am rătăcit prin umbrele tristeții” etc. (*Tristețea m-a corupt*). Tristețea, starea actuală de spirit a majorității oamenilor, o afectează profund pe Mirela, poezii resimțind mult mai amplu emoțiile din jur, pozitive sau negative. Metamorfoza ființei umane în epoca actuală, când empatia a murit, iar „Libertatea e doar o utopie”, o face să trăiască „o stare de cruntă reverie” și să acuze omul modern, ajuns asemenea unui robot, cu doar trei nevoi fundamentale („frică, mâncare și confort”), schimbare ce îl face să devină „un mort”, fără orizont, speranță sau preocupări spirituale, un om gol și nefericit (*Constatare*).

O (altă) poezie interesantă este *Întâietate*, prin care autoarea ne transmite că, pe lângă lucrurile esențiale din viață, există și lucruri aparent ne semnificative, ce au însă importanța lor: „Eu iau în seamă cer, pământ și apă,/ Și răsărit, și-apusu-nflăcărat,/ Și anotimpuri.../...// Eu iau în seamă lemn ce se strivește/ Spre-a încălzi destine și nevoi/...// Și stelele din ochii mei de lut,/ Și adevărul ce-a învins minciuna” etc. Ea are o „rețetă” pentru aflarea fericirii, extrem de simplă, dar în același timp foarte greu de urmat în zilele noastre agitate și pline de neprevăzut: „Oprește-te, nu face azi nimic./ Încearcă doar să-ți înțelegi menirea/...// Și-n tine caută Dumnezeirea” (*Ce-nseamnă fericirea?*).

Mirela Cocheci dorește să fie acceptată așa cum este, cu plusurile și minusurile aferente, să-și păstreze unicitatea, nu „Să-mi spună alții cum și cine-s eu”, „cum să râd și cum să plâng”, „cum să mă îmbrac”, ori să-i fie teamă „Să îndrăznesc să fiu original(ă)”. Ea dorește să evadeze „din turma mare”, căreia simte că nu-i aparține, să aibă „propriul crez” și să vadă viața „mai verde ca verdeața”, nu gri, așa cum i se impune de „alții” care vor să i-o conducă (*Același veșnic „EU”*). Mai mult, ea vrea să se cunoască pe sine în profunzime („Eu caut esența din inima mea”), dar și să caute „esența în tot ce există”, să poată percepe „nonsensul din sens”, pentru ca astfel, să-și

găsească scopul vieții, cel pentru care a venit pe planeta albastră (*Caut esența*).

Poeta se exprimă cu lejeritate și în versul liber. O poezie emoționantă scrisă în acest mod este *Îmi place verdele*, în care ea își dă frâu liber amintirilor ce o năpădesc ca un râu vijelios. Evocarea părinților („pădurile prin care mă plimba tata”; „susurul izvorului unde tăia mama/ o bucată de pâine făcută de ea”), a vieții cotidiene a unei familii simple de miner, a Crăciunului (cu „miros de cozonac și de bomboane”) petrecut în familie, a perioadei comuniste în care unele alimente se procurau cu dificultate, a orașului ei natal „cu miros de munte și cărbune” etc., este emoționantă. Copilăria în „nuanțe de verde”, petrecută în mijlocul naturii, cu micile ei bucurii și/sau necazuri, are pentru Mirela un farmec aparte.

Nu știm dacă Mirela Coheci și-a îndeplinit dorința (de a se regăsi) pe care ne-o mărturisește prin intermediul versurilor sale sau dacă a descoperit, între timp, răspunsurile la întrebările ce o frământau (“Mă caut pe mine însămi/ Prin gânduri și prin stele,/ Prin ramuri de vise incolor,/ Prin fotografii vechi,/ Și mă-ntreb/ Oare ce este adevărat și ce este fals/ Din tot ceea ce mi s-a spus până acum?” (*Adevărat sau fals?*). Nu știm nici dacă poeziile ei au reușit „s-alunge suferința” cititorului „Și pân’ la cer să zboare”, „Să

se-ntâlnească-apoi cu Dumnezeu” (*Mi-am propus să scriu o poezie*). Știm doar că poeta din Lupeni nu ar trebui să se îndoiască de puterea și expresivitatea poemelor sale („Mă-ntreb, mai scriu? Sau să deschid o poartă/ Poemelor, să plece înapoi?” – *Ce-i poezia?*), chiar dacă își duce existența, ca noi toți, într-o lume în care „Trăiește doar mirajul avuției/ Și-n care non-valoarea e valoare”, oamenii au „inimile goale”, „iubirea-i moartă/ Și altruismul zace la gunoi”. Îmbinând poezia cu arta plastică, ea dovedește că din suferință se pot naște nestemate, atunci când sinceritatea este liantul principal, și că „această tristă cutie a Pandorei” (pandemia), cum o numea Tiberiu Vințan, semnatarul postfeței volumului de față, (i-)a adus la lumină comori de suflet nebănuite.

Cu mijloace stilistice ponderate, dar sugestive, Mirela Coheci ne convinge că epoca poeziei cu rimă nu a apus și că romantismul încă există, deși într-o formă estompată. Ea este dovada vie a faptului că poetul rămâne cavalerul ce luptă cu arma cuvântului pentru ca versurile sale să transcendă suflete, spații, universuri, uzând de forța nemărginită a iubirii, „Prima și principala cauză pentru care cerul se mișcă...” (Eugenio Garin, *Umanismul italian, cap. IV. Platonismul și filosofia iubirii*, p. 112). – apărută în revista „Plumb”, nr. 208/2024, an XX, p. 7 și 9; în revista „Piedestal, an II, nr. 3(5)/2024.

Dumitru Tâlvescu:
***Arcana Animae* sau o intruziune (ne)voită**
prin tainele sufletului

„Sufletul nostru e o urnă în care închidem cenușa patimilor stinse”, afirma Octavian Goga, iar noul volum de poezii al lui Dumitru Tâlvescu, *Arcana Animae* sau, în traducere, *Tainele sufletului* (Editura Cetate, Deva, 2024), ne demonstrează din plin acest lucru. Cele peste 100 de poezii filozofice „extrase” din noul său periplu prin meandrele sale lăuntrice, explorând teme profunde legate de natura umană și de univers, nu au titluri. Autorul preferă să-i lase cititorului bucuria și surpriza descoperirii temei abordate în fiecare dintre ele, după lecturare.

Sentimentul de mister și melancolie în care este învăluit volumul poate fi resimțit încă din primele versuri, de la primul poem, ce debutează cu o imagine cosmică, sugerând că lucrurile absurde și misterioase se petrec chiar în ceruri, într-un spațiu divin. Sintagma „quadrant sublim” evocă un loc special, iar imaginea stelelor căzând – eveniment de importanță

universală – poate fi asociată cu o pierdere sau o schimbare dramatică. „Vălmășagul nebun” descrie haosul și agitația provocate de acest fenomen, transmițându-ne că lumea în care trăim este într-o stare de tulburare și confuzie, iar „dorurile grele” purtate de stele pot semnifica faptul că evenimentele petrecute în univers au un impact emoțional profund asupra individului. Ascunderea și statul la pândă a(l) astrilor denotă că universul este plin de secrete pe care mintea omului nu le poate pătrunde, unele dintre acestea putând fi descoperite, totuși, în timpul viselor sau prin introspecție, de către inițiați. Asemenea multor poezii din volum, și aceasta se încheie cu o reflecție profundă asupra universalității existenței, mesajul final sugerând că toate lucrurile sunt, până la urmă, parte integrantă a cosmosului, care nu este un spațiu gol, ci unul încărcat de semnificații ascunse.

Cel de-al doilea poem, încărcat de simboluri puternice, reflectă călătoria interioară a sufletului uman în căutarea luminii și a sensului într-o lume marcată de întuneric, de lipsa „făpturilor de lumină”. Versurile sugerează lupta împotriva trecutului, a vicisitudinilor sau a iluziilor, poetul vizând transcendența către o stare superioară de existență („Sălbatice ierburi, crescute-n poteci,/...// Drepte, precum săbiile-n teci/
Pătrund în trup și mi-l taie,/...// Alungă din el un alb

porumbel...”). „Porumbelul alb” este o reprezentare a purității și eliberării spirituale, unicitatea lui („nu-i nimeni ca el”) denotând singularitatea ființei umane în univers; imaginea alungării acestuia indică înfruntarea, de către poet, a unor obstacole (ne)așteptate, din exteriorul, dar mai ales din interiorul său. „Ierburile sălbatice” din „poteci” (mai) pot reflecta căutările eului liric, derulate într-un peisaj neexplorat/neîmblânzit, în profunzimile sufletului. Prin faptul că sunt drepte (ierburile), ni se transmite determinarea și curajul poetului de a continua să caute înțelegerea și adevărul într-o lume dominată de minciună, în ciuda oricăror suferințe sau piedici (ierburile „Pătrund în trup și mi-l taie”). În final, „protagonistul” părăsește această lume „uimit și mai trist”, căutând „încă un Crist”, respectiv o figură salvatoare sau un scop înalt, care să îl elibereze din platitudine și să îl ajute în evoluție, într-o existență complicată, copleșită de temeri sau/și de întrebări existențiale.

Al treilea poem schimbă puțin macazul, cu toate că prezintă o altă parte importantă din sufletul autorului, aceea de îndrăgostit peren de... poezie ("Poezia mi s-a pus capac, pe cap"); poemul este o reflectare a pasiunii profunde, a obsesiei poetului pentru arta scrierii lirice („O caut în jur, o văd peste tot”). Versurile ilustrează poezia ca pe o forță copleșitoare, care

îl bântuie pe autor „cu foame și dor”, apoi îl învâluie în căldura ei, creând o conexiune profundă și intimă. Alte două versuri ("Mi-e teamă adesea când gânduri îmi fug/ Grăbite la viață, verb nou să conjug") subliniază teama față de fragilitatea muzei, care poate fi capricioasă uneori, împiedicându-l să aștearnă pe hârtie tot ceea ce și-ar dori sau ce și-a propus.

Heidegger, unul dintre cei mai importanți filozofi ai sec. al XX-lea, spunea că „Poezia este o casă a ființei”. Dumitru Tâlvescu ne demonstrează, prin bucuria și entuziasmul cu care scrie chiar și despre lucrurile neplăcute, că această afirmație are acoperire în realitate („Mă-ncântă vorba nespusă ce zace/ În freamătul ce doare, apoi mă lasă-n pace”). Poetul forează înăuntrul său cu atenție, pentru a căuta verbul potrivit; astfel, cuvintele i se îmbină armonios, devenind/ întruchipând legătura sa cu lumea sau cu sine însuși și funcționând ca un fel de legământ ce îl unește cu arta sa și cu receptorul.

Un alt poem care ne dezvăluie sensibilitatea autorului este al cincilea, din versuri resimțindu-se regretul pentru efemeritatea ființei umane, pentru trecerea inexorabilă a timpului – o luptă pierdută de (orice) om, încă de la începuturile sale. Prin metafore și imagini sumbre, poetul (ne) transmite o senzație de neliniște, de conflict interior, de

neputință în fața destinului implacabil. „Ninsorile albastre” și „negurile” creează un peisaj ce transmite tristețe și descurajare; în acest decor sinistru, care amintește, pe alocuri, de versurile poetului austriac Georg Trakl, „asasinul timpului” este forța ce distruge totul în calea sa, lăsând în urmă angoase și suferință. Sângele, care în mod normal simbolizează viața, la Dumitru Tâlvescu este pierdut, împrăștiat pe caldarâm, purtat de vânt ca picăturile de ploaie, orbînd cerul, scenariu ce transmite o senzație de dezintegrare și de eșec în a opri fluxul inevitabil al existenței. Din final transpare totuși o tușă optimistă, poetul reușind, în confruntarea sa cu stafia morții și cu pierderea amintirilor, care sunt tot mai atenuate, să-și croiască propriul drum, chiar și în fața inevitabilului sfârșit („Timpului să-i fac cărare”). Sângele și ideea morții se regăsesc și în alte poeme, autorul invitând astfel cititorul să reflecteze asupra propriei existențe și a efemerității vieții sau îndemnându-l să nu cedeze până în clipa finală...

Dumitru Tâlvescu consideră că poetul este un privilegiat chiar și în fața morții, pentru că el are la îndemână cea mai puternică armă, imaginația, care îl poate salva din ghearele urâtului, transportându-l oriunde și oricând își dorește: „Acum poți să mori mai frumos/ Învelit în litere și semne/

Chiar și la colțul blocului/ Unde nuntesc șobolanii/ Iar rimele pier în canale”.

Poemele dedicate sculptorului român Constantin Brâncuși demonstrează că autorul își prețuiește valorile naționale și că este mândru de rădăcinile sale; el consideră că un mare artist trebuie să ardă până la capăt, asemenea unei torțe, dacă vrea să rămână pentru totdeauna în inima și în conștiința neamului său („Să las în urmă la român/ Ce cred că eu făcui mai bun”; „Să v-amintiți că n-am murit”).

Atmosfera din unele poezii amintește de cea din creațiile lui George Bacovia; starea de tristețe, amplificată de orașul „sordid și negru”, plin de „bălți imunde”, este omniprezentă, Tâlvescu asemănând lumea cu un secondhand supravegheat de „un Dumnezeu trist” fiindcă nu a reușit să o salveze de suferință („Sortii în dar să-i ia tot chinul”). Neputința Creatorului ocupat sau apăsător de „multe griji și abătut” transmite dezolare și o lipsă acută a speranței.

În tot volumul se resimte, de altfel, o stare de zbucium, de melancolie, de neputință în a schimba ceva – din mersul lucrurilor, din cursul destinului, din goana nebună a vremurilor („Cu un ochi la ceas, cu unul spre apus,/ Timpul șerpuiește printre ore”; „spre zări ce încă nu sunt cucerite/ Mă-ndrept agale, cu mers de moș în pârgă”) – de frig interior, de

„Iehamite și scârbă”. Atunci când „Zâna Zorilor nu mai apare”, dragostea rămâne singura care îi mai administrează poetului câte o perfuzie cu optimism, cu energie, cu viață, acum, când cascada anilor își face tot mai auzit clocotul. Iar dacă nici ea nu mai are efect, (îi) rămâne visul, ultimul supraviețuitor în această apocalipsă de sentimente; doar el „mai poartă din rămășițe, doruri”.

„Prădător și vânat”, sufocat de “Caracatița gândurilor”, Dumitru Tâlvescu nu depune armele; el mai are multe de împărtășit cititorilor, chiar dacă ”Timpul freamătă-n clepsidră”, făcându-l să simtă că a ajuns la „iarna vieții” – etapa în care „Pașii sunt grei, drumul înapoi închis”, iar „răsăriturile tot mai rare”. Noi îi dorim să continue să scrie încă multă vreme de acum înainte, cel puțin până găsește răspunsul la întrebarea sa retorică: „de n-am fi ce suntem, ce-am fi?” Până atunci, îl felicităm, îi dorim viață lungă și multă inspirație în continuare pe drumul spinos al literaturii, o cruce pe care numai un poet cu har, ca el, o poate duce de atâta vreme!...

(Deva, 29 aprilie 2024, cu ocazia lansării volumului și a sărbătoririi împlinirii vârstei de 70 de ani a poetului)

(apărută în revista „Piedestal”, anul II, nr. 2(4)/ 2024, p. 65, 66)

Elvira-Aurica Tomuș – *Evoluție trecut-prezent*

Literatura populară este diferită de *literatura cultă*, prin caracteristicile care o definesc. Ea include valorile culturale specifice mediului rural, adică aceluși mediu în care acestea au luat naștere, s-au dezvoltat și s-au transmis generațiilor următoare. Literatura populară se bazează pe tradiții, mituri, ritualuri etc., respectiv pe o mentalitate diferită de cea modernă, care este atribuită literaturii culte. Folclorul românesc, deși nu mai reprezintă întru totul satul modern de astăzi, se străduiește să conserve și să ducă mai departe trăsăturile mentalității arhaice din care provine, pentru ca aceasta să nu fie acoperită de negura uitării.

Una dintre iubitoarele poeziei populare românești, care și-a lansat primul volum de versuri la vârsta de 84 de ani, este Elvira-Aurica Tomuș (născută Budiu) din Deva, membră a Asociației Oamenilor de Cultură și Artă Deva-Hunedoara (A.S.O.C.A.). După ce și-a depășit timiditatea inițială, autoarea publică anul acesta, la 89 de ani, un al doilea volum, intitulat *Evoluție trecut-prezent* (Editura “Accent Media”, Deva, 2023), a cărui prefață generoasă, presărată cu elemente biografice, este realizată de Ana Tricu, o altă membră a acestei asociații, aflată de asemenea la o vârstă respectabilă (78 de ani).

Temele abordate de poeta aproape nonagenară sunt: *dragostea* pătimașă, uneori plină de suferință (“N-aș vrea să vadă cineva/ Ce este în inima mea,/ Căci s-ar cutremura de spaimă/ Și n-ar putea noaptea să doarmă,/ Că mi-a fost scris ca

să plătesc/ Pentru acela ce-l iubesc” – *Aceste rânduri*, 1983), alteori jucăușă sau ingenuă (“Vino, bade, prin grădină,/ Seara când e lună plină!/ Eu, bădiță, dorm în șură/ Și te-aștept să îți dau gură!” – *Vino, bade*, 2018); *dorul* (“Ce-ți pasă ție de-a mea soartă,/ De mai trăiesc, unde mă duc.../ Pe tine dorul nu te poartă,/ Să umbli ca năuc” – *Nu-ți pasă*, 1982; „De-ar fi dorul de vânzare,/ M-aș face cumpărătoare,/ L-aș cumpăra cu mulți bani,/ Apoi l-aș da la dușmani,/ Nu pe bani, ci gratuit,/ Să aibă de suferit./...// Eu aș scoate doru-n drum,/ I-aș da foc să ardă, scrum./...// Că de cin’ dorul se leagă,/ Nu-l lasă cu mintea-ntreagă” – *Dorul*, 2019; „De-ar fi dorul în pădure,/ Aș merge să culeg mure/ Și-aș avea grijă de el,/ Să nu fie singurel” – *Dorul II*, 2019); *irreversibilitatea timpului*, combinată cu elemente biografice și cu *nostalgia copilăriei* lipsite de mijloace materiale (“M-am născut din întâmplare/ Într-o casă mică tare,/ Cu pereții din nuiele,/ Cu vatră, fără podele” – *Amintire*, 2012); *credința în Dumnezeu*, împletită cu *dragostea de țară* și cu *revolta* împotriva metamorfozei românului contemporan”modern”, a semenilor care „se trădează,/ Se judecă, se blamează” („Doamne, dă-mi puteri depline,/ Ca să fac la oameni bine,/ Să-i ajut, să se unească/ Toată țara românească!// De ce au ajuns românii/ Să fie mai răi decât câinii?// Ce dihonie îi desparte?/ Parcă n-au învățat carte./ Oare mintea și-au pierdut?/ Nu văd cât rău au făcut/ Pentru țară și popor?” – *Rugăciune*, 2018; „Munților de piatră seacă/ Nu lăsați dușmani să treacă,/ Țara noastră-i țară sacră!// Dumnezeu cel bun și sfânt/ Ne-a lăsat pe-acest pământ,/ Să-l muncim, să-l respectăm/ Și să nu-l înstrăinăm” – *Țară fără prieteni*, 2018; „Dumnezeule cel bun/ Slobozește Tu un tun/ Și cutremură pământul,/ Să se-aleagă-odată untul,/ Zerul să îl dăm la porci,/

Poate scăpăm de escroci!//.../ S-au cocoțat la putere,/ Se gândesc doar la avere./ De cei mulți nu le mai pasă,/ Crape ceafa lor cea groasă// Precum și-a' lor burduhane,/ Că de-abia le-ncap în haine!" – **Judecata de Apoi**, 2018); *dragostea și respectul pentru părinții care i-au dat viață și i-au sădit în cuget principiile morale* („De la tata-am învățat/ Să fiu om adevărat,/ Să nu râvnesc pentru mine/ Ceea ce nu-mi aparține” – **De la tata-am învățat**, 2018); *comuniunea cu natura* („În grădina casei mele/ Au înflorit viorele/ Și petunii colorate./ Care se vor admirate.// Strălucesc ca niște stele...” – **Primăvară minunată**, 2019; *vicisitudinile existențiale* („Viața mea e un coșmar,/ Multă jale, mult amar./ Poate-așa a fost să-mi fie/ Soarta hărăzită mie.// Să am mult de suferit./ Să nu fac ce mi-am dorit” – **Viața mea**, 2019; *dragostea pentru portul popular și tradiții*, sentiment pe care încearcă să-l transmită și cititorilor („Dragi români din astă țară/ Nu lăsați portul să piară./ Portul neaș la români,/ Ce s-a purtat din străbuni” – **Despre portul popular și obicei la români**, 2020 – poeta văzându-l „Precum grădina-nflorată/ Și de-o lume admirată”); *necazurile inerente vârstei senectuții* („Biată bunică bătrână,/ Cine-ți ia lucrul din mână,/ Cine stă să te vegheze/ În cele multe nopți treze?” – **Bunica**, 2021); *conexiunea (necesară) cu Creatorul*, care ne poate salva din orice situație („Iisuse drept și iubitor,/ Ocrotește-acest popor//...// Nu-i rușine-a te ruga,/ Dumnezeu ne va ierta” – **Rugăciune II**, 2022; „O! Doamne bun și iertător,/ Ai grijă de al tău popor//...// Tu libertate i-ai lăsat,/ S-aleagă între-a face bine/ Sau să trăiască în păcat” – **Rugăciune către Creator**, 2022; *dezamăgirea și revolta față de situația politică și socială a țării* („Și nu-mi da, Doamne, puterea/ Ce aș vrea acum s-o

am/...// Aș distruge pe toți hoții,/ De n-ar mai rămâne neam” – **Doamne, de greșesc...**, 2022) ș.a.m.d.

De remarcat este și *umorul* sănătos al autoarei, nealterat de vârstă, superficialitate sau trivialități (“Mere mândra-n târg să vândă,/ Ca să-și cumpere oglindă./ Vinde poale și fuștei/ Și cioarecii lui Matei.// Dar mai vrea și rumenele,/ Să se spoiască cu ele” – **Vinde mândra poalele**, 2018; „Nu putem să ne șoptim,/ Că de! Nu ne auzim./ Eu o babă, tu un moș,/ Buni de aruncat la coș” – **Dorul de demult**, 2019; „Aseară era să mor/ La mândra după cuptor./ Mă lătra un câine rău,/ Bată-l bunul Dumnezeu!/ Și se hârâia la mine,/ Mă-nțelegeți, n-a fost bine./ Scăpai de după cuptor/ Și uitai de-al mândrii dor” – **Întâmplare**, 2019; „Sunt o babă ca oricare,/ Toată ziua fac mâncare,/ Spăl, mai cucăi, cos, cârpesc.../ Toată ziua robotesc” – **Baba**, 2019; „Sunt o babă (mai nebună),/ Dar luai condeiu-n mână/ Și-ncepui a scrie, frate,/ Bune, rele și de toate” – **Din preaplin**, 2019.

Versurile Auricăi Tomuș se disting prin emoția transmisă, prin farmec, simplitate și muzicalitate. Limbajul accesibil reflectă fragmente din viața și/sau gândirea sa, dar și o parte din existența, obiceiurile, credințele și valorile poporului român, în sânul căruia autoarea își are rădăcinile. Fiind ușor de asimilat, poeziile sale se pretează ca texte de muzică populară, această conexiune strânsă între cuvânt și melodie adăugând o dimensiune emoțională și participativă la acest tip de literatură. Versurile reliefează sufletul curat al poetei, modul de a percepe lumea și viața la o vârstă pe care nu mulți au norocul să o atingă. Avem multe de învățat din aceste creații aparent modeste, dar care ascund în țesătura lor sfaturi

sau îndemnuri înțelepte, precum și o fereastră deschisă spre trecutul nostru, spre originile noastre de dincolo de timp.

Poeta populară Aurica Tomuș ne-a dovedit că este profund implicată în scrisul său, purtând poezia, încă din copilărie (după cum aflăm din prefață), ca o pecete pe suflet. Intenția ei de a lăsa ceva în urmă, care să dăinuie peste timp (“Aș vrea, când pe acest pământ/
Nu voi mai fi, voi fi-n mormânt/
Aceste rânduri să rămână./ Că au fost scrise de-a mea mână,
Când inima îmi era tristă,/ Iar ochii mereu în batistă” (*Aceste rânduri*, 1983), este una nobilă și curajoasă, autoarea demonstrând că poetul nu are vârstă și că, deși el este „o ființă nefericită a cărui inimă este sfâșiată de suferințe secrete”, buzele lui „au menirea (...) de a transforma gemetele și strigătele într-o frumoasă muzică”, după cum afirma scriitorul și filozoful danez Soren Kierkegaard (1813-1855).

Convinsă că “Tot românul e artist,/ Unul vesel, altul trist” (*Românul artist*, 2019), Aurica Tomuș ne dă de înțeles, prin versurile sale, că izvorul său de poezie nu a secat, așa că așteptăm cu nerăbdare să-i auzim din nou susurul...

(Deva, 10 octombrie 2023)

(apărută în revista „Piedestal”, an I, nr. 2/2023, p. 89, 90, 91, 92)

Nicolae Crepcia – tatuat cu *rănille luminii*

“Adevărata poezie se recunoaște după profunzimea emoției pe care o comunică, după forța mareei sale pornite din adâncuri, după metafizica sa intuitivă”, afirma Juan Ramón Jiménez, poet și eseist spaniol, laureat al Premiului Nobel pentru Literatură în anul 1956 (eseul “*Poezie și literatură*”, volumul *Eseiști spanioli*, Editura Univers, București, 1982, p. 435). Lecturând volumul *În rănille luminii* (Editura Emia, Deva, 2020) al lui Nicolae Crepcia (n. 1952), autor despre care ne-am mai pronunțat și cu altă ocazie, “poet înăscut (și nu făcut)”, “plin de autenticitate”, după cum menționează Daniel Dragomirescu, constatăm cât adevăr se ascunde în țesătura cuvintelor de mai sus. Sensibilitatea, emoția, nostalgia, pasiunea pentru plămădirea Cuvântului primează în fiecare creație a sa, dezvăluindu-ne un autor matur, care știe să utilizeze ingredientele necesare pentru a da savoare scrierilor proprii. El abordează cu dezinvoltură (și) genul haiku (apărut în Japonia secolului al XVII-lea), cartea de față însumând o sută de astfel de micropoeme, esențe ale unei înțelepciuni

extrase din odiseea numită viață și cernute prin gingașa prismă a sufletului (poetului).

Pentru necunoscători, redăm câteva informații esențiale: poezia haiku, foarte populară în “Țara Soarelui Răsare” (și nu numai), este alcătuită doar din trei versuri (dispuse după o schemă fixă: 5-7-5), ce însumează 17 silabe. Ea trebuie să conțină (cel puțin) un cuvânt sau o imagine care să exprime/sugereze anotimpul în care (poezia) a fost scrisă, numită «kigo», raportată la natură, flori, insecte etc., și o singură cezură, după primul sau după al doilea vers. Cel mai cunoscut/apreciat haijin de pe aceste meleaguri îndepărtate, autor de haiku clasic, este Matsuo Bashō, dar genul acesta de poezie s-a răspândit și în alte țări, unde regulile stricte de versificație au fost adesea încălcate, haikuul modern încurajând creativitatea “artizanului” în detrimentul normei. Atuul haiku-ului constă în capacitatea sa de a concentra, în (atât de) puține cuvinte, esența unor lucruri/simțiri adânci, o filosofie sau o lecție de viață, pentru a fi transmise (și) cititorului. Unii autori/specialiști susțin că într-un haiku trebuie evitate verbele sau că se folosește cel mult un verb, dar la un mod nepersonal (de preferat gerunziu), alții nu amintesc nicio restricție în acest sens, dimpotrivă. De asemenea, se spune că trebuie evitate prepozițiile, metaforele, referirea la propria persoană, la crime,

război sau vulgarități etc. Desigur că mai sunt multe alte reguli și/sau sugestii pentru elaborarea unui haiku reușit, dar nu acesta este scopul materialului nostru. De reținut însă că cel mai important lucru la un haiku este, până la urmă, originalitatea, implicarea emoțională, simplitatea în exprimare, esențializarea.

Revenind la volumul de față, nu intenționăm să judecăm dacă micropoeemele lui Nicolae Crepcia respectă (sau nu) cerințele unui haiku perfect, mai cu seamă că perfecțiunea este o însușire de neatins pentru ființa umană, ci lăsăm acest lucru criticilor, care sunt în măsură să o facă. Noi dorim doar să regăsim emoția, picătura de viață, delicatețea, energia pozitivă și toate acele trăsături care fac ca o astfel de poezie să ajungă acolo unde trebuie, adică direct la sufletul cititorului.

Observăm, încă de la prima bijuterie lirică, în care se face aluzie la prezența/rolul divinității în nașterea oricărei poezii (“zăresc poemul/ în rănile luminii/ Dumnezeu singur”), faptul că poetul acordă o atenție deosebită atât conținutului, cât și formei, aceasta din urmă fiind o caracteristică importantă a haikuului clasic, așa cum spuneam. Nostalgia cauzată de trecerea ireversibilă a timpului, de apropierea vârstei senectuții, specifică poeților, este prezentă („din stropii ploii/ răniți de privirea mea/ curge un timp trist”); se resimte încercarea

apropierii de Creator prin orice mijloace („tăcere albă/ încremenit în piatră/ un poem-rugă”), apăsarea solitudinii, nu atât exterioare, cât lăuntrice („invincibil fort/ ziduri groase de pustiu – singurătatea”), solitudine care atinge până și divinitatea („tăcere tristă/ Dumnezeu însingurat/ deasupra ploii”), bucuria la începerea unei noi zile („cocoșii cântă/ soarele se trezește/ să-nceapă ziua”), angoasele inerente vieții pământești („cu ger năprasnic/ vine și mă îngheață/ frica de frică”), deziluziile sau speranțele sfărâmate de avalanșa incertitudinilor („încep să visez/ visul devine coșmar/ totul se surpă”), admirația pentru anotimpul bogat în schimbări și în rod, dar care aduce cu sine melancolie și regrete pentru dorințele neîmplinite („cântecul toamnei/ superbie de culori/ vis și tristețe”) etc.

Întoarcerea în sine îl face pe autor să-și pună întrebări despre misiunea sa pe planeta albastră („încolțit în lut/ dar ce sămânță sunt eu/ grâu sau neghină?”), să deplângă scăderea în intensitate a sentimentelor altădată incandescente („iarnă cumplită/ cariu în sentimente/ frigul iubirii”), să-și dorească eliberarea din iazul mâhnirii („lumină-nchisă/ în carcera tristeții/ când va evada?”) sau/și din captivitatea amintirilor torturante („iubiri ascunse-n/ memoria durerii/ taina inimii”). Menționarea morții într-o notă jucăușă („moartea se plimbă/

fluierând prin peisaj/ e-n zi liberă”) denotă prezența unui fin simț al umorului în bagajul de trăiri al autorului, în ciuda împrejurărilor nefavorabile care i-au traversat existența. Același „haz de necaz” poate fi degustat și în alte haikuuri („timpul bolnav trist/ stă cu botul pe labe/ în fața cuștii” etc.), ca un binevenit alizeu pe vreme de arșiță sau ca o ploaie răcoroasă de vară după o zi toridă, demonstrând că a (nu) fi trist este, până la urmă, o chestiune de alegere („cine vrea plânge/ lacrima e-n cumpănă/ cine vrea râde”).

Poetul nu uită să o menționeze pe cea care i-a dat viață („chipul mamei – cer/ de pe care soarele/ nu asfințește”), prezentă mereu în inima și în gândurile sale, chiar și atunci când „urc pe eșafod”, conștientizând că „am cheltuit tinerețea” prea repede și „nu am nimic” în urma ei, iar „timpul – călăul”, dușman nevăzut, „își trage pe chip gluga”.

În viziunea lui Nicolae Crepcia, poezia constituie o punte între suflete care simt la fel („o mână-ntinsă/ pentru prietenie/ poemul haiku”), iar poetul este „antena” ce captează întunericul existențial și îl transformă în ceva benefic („din plânsul lumii/ recompune lumină/ tragic poetul”). Izvorând cel mai adesea din tristețe („poemul/ scris de-o rană tăcută”), poezia se metamorfozează, devine uneori „o pasăre de baltă/ prinsă în gheață”, alteori „adevărul ce-și află/ tiparul perfect”,

dar ea îl înfățișează/reprezintă întotdeauna pe omul-poet sau pe poetul-om cu plusurile și cu minusurile sale, dar mai ales cu amărăciunea, care este a doua sa natură: „ascuns în țipăt/ nevăzut de lumină/ dar știți că sunt eu”.

Toate micropoeemele lui Nicolae Crepcia spun o poveste minunată, brodată dintr-o multitudine de stări contradictorii, dispuse aleatoriu într-un carusel al timpului. Muza lui este viața cu meandrele sale, din care, până la urmă, poetul/omul a ieșit învingător. Dovada este și această carte, prin care el încearcă să își croiască drum, cu naturalețea-i specifică, nu doar spre inima cititorului, ci (chiar) spre nemurire. Dacă va reuși sau nu, doar timpul va decide, acest martor tăcut al (ne)împlinirilor noastre. Noi ne-am bucurat de o lectură, pe cât de plăcută, pe atât de utilă, care a turnat balsam peste sufletele însetate de Cuvânt...

(Deva, 22 septembrie 2021)

(apărută în „Boema”, nr. 153/ noiembrie 2021, p. 22, 23; în „Piedestal”, an I, nr. 2/2023, p. 61, 62)

Ileana-Cornelia Neaga – tradiții culinare românești „din veșnicii” și până astăzi

Literatura populară, un aspect fundamental și totodată vast al folclorului nostru, captează tradițiile și credințele românilor din diverse epoci. Cuprinzând basme, cântece populare, balade, povestiri și legende, această literatură a fost modelată de influențe culturale și istorice variate, inclusiv cea latină, traco-getică, slavă și turcă. Această moștenire culturală, bogată și diversificată, reflectă nu doar valorile și creativitatea poporului român, ci exercită și o influență semnificativă asupra literaturii și culturii contemporane.

Poeta Ileana-Cornelia Neaga este una dintre poetele populare îndrăgite ale județului Hunedoara, despre care ne-am mai pronunțat și cu altă ocazie, acum câțiva ani, când publicase volumul *Impresii alandala în rânduri șchioape* (2017). Atunci am aflat că este nativă a satului Crișan – sat cu rezonanță istorică, purtând numele unuia dintre eroii neamului nostru – și că posedă o doză de umor sănătos, precum și (auto)ironie fină, însușiri ce îi colorează versurile în nuanțe vii și atractive.

Cunoscută ca mare iubitoare a scrisului în graiul crișean, Cornelia ne surprinde plăcut și de această dată cu creațiile sale inedite, reconfortante și hazlii, în care se străduiește să conserve idiomul moștenit de la strămoșii săi și să-l perpetueze mai departe, ca să nu se piardă în tenebrele uitării. Volumul la care facem referire, intitulat *Pazătură ca la buna* (Editura PIM, Iași, 2024), este de fapt o colecție de peste 40 de rețete culinare în versuri, dintre care unele în grai, rețete moștenite de autoare de la bunica ei, așa cum ne mărturisește chiar în prima poezie: „De la buna-am învățat/ Mâncare bună să fac./ Pazătură și plăcinte,/ Cum se mânca mai-nainte”.

Regionalismul bănățean „pazătură” sau „păzitură”, cum îl regăsim în DEX, are semnificația de „mâncare preparată din legume, fără carne”, „mâncare preparată cu smântână și cu făină” ori „ciorbă sau supă”, termenul fiind tradus de poeta populară (doar) prin analogul „mâncare”, ca să ne facă lectura mai facilă. Ea ne împărtășește cu modestie anumite secrete de bucătărie: ce trebuie făcut pentru ca aluatul, căruia „De curent tare i-i frică”, să crească; cum trebuie preparat rântașul și multe altele. Modul său de abordare este unul jucăuș, destins, prin care îi transmite cititorului voie bună și poftă de gătit (nu doar de mâncare): „Zău dacă o să-mi permit/ Indicații să vă dau,/ Dar vă zic așa, pe șleau,// Vă dezvălui mici secrete,/.../ Că și eu

le-am cam furat/ De la babele din sat”; „Aluatul ca să crească,/ Lasă drojdia să dospească,/ C-un strop apă înmuiată/ Și zahăr amestecată”; „un rântaș gătit bine/ Nu a omorât pe nimeni”; „Rântașul, domn de la țară,/ Alduit cine-l prepară” etc. (*Mici secrete*).

Pe lângă numeroase rețete sau titluri la citirea cărora îți lasă gura apă (*Scoverzi cu leurdă, Castraveți de fruct, Zamă aită, Ghebe, Umpluturi, Leveș, Cătărigi, Mămăligă învârtită, Lașcă, Gomboți, Papanasi, Plăcintă acră, Socată, Cepsâie în ler, Curici, Întorsuri*, numeroase rețete de salate etc.), autoarea ne împărtășește și unele regionalisme din zona Banatului, pe care găsește de cuviință să ni le explice în partea de jos a paginii, pentru a ne înlesni lectura: șpor, ai, râșcașă, o fele, o țără, zdrăvui, camin, pogană, grumpe strujăle, a încropci, fasole slăită, lăbușel, ioce, curici morat, papă, drugă, lopitău, ierugă, bute, pogace, crampă, fegeu, vinars, becejală, copcileț, porodici ș.a.m.d. Pentru cititorul profan, acestea par desprinse dintr-o altă limbă, căreia timpul i-a conferit savoare; ele fac parte dintr-o lume de mult apusă și totuși prezentă încă în viețile unora dintre noi, tot mai puțini, din păcate.

Răsfoind cartea, aflăm și câteva lucruri interesante despre Cornelia Neaga, despre viața ei, despre faptul că nu se rușinează cu originea umilă, dezvăluindu-ni-se cu sinceritate,

așa cum este, fără ascunzișuri sau artificii: „Este-un sat de gospodari/ De le zice... lobodari./ Că-s din sat, nu mi-e rușine,/ Plină-i grădina la mine/ Cu lobode mari și grase...// Le culegem pe răcoare,/ Le vindem în Piața mare,/ De-aia ne zic lobodari” (*Lobode*); „Primăvara a sosit.../ Acum nu mai mor de foame,/ C-o să mânc urzici cu zamă” (*Urzici*); „Și-n cuibare caut ouă,/ Poate s-or ouat, vreo două/ (Că-mi chiorăie iarăși mațul!)/ Să-mi oblesc o țăr’ stomacul” (*Ghebe*) etc.

Rețetele Cornелиei nu sunt adresate doar gurmanzilor, nu sunt menite doar să alunge senzația de foame, ci, după spusele ei, pot fi utilizate și ca leacuri naturale pentru unele afecțiuni: „Am stat ieri cam mult pe-afară/ Și mă prinsă o răceală...// Să mănânc zamă fierbinte,/ Cum fierbea buna-nainte,/ Să îmi treacă de răceală...// Nasul să desfundă-ndată,/ Bată-mă norocul, bată!” (*Zamă de camin*, unde „camin” înseamnă „chimen”); „Cătărigile gustoase/ Sănătate-s pentru oase” (*Cătărigi*); „Să-ți treacă ge becejală,/ Bea crampa tăta gin oală!”, unde „crampa” este țuica fiartă, iar „becejală” înseamnă „boală” (*Crampă* – poezie în grai).

În joaca ei, autoarea persiflează indirect cititorul – prin intermediul personajelor sale (bunica și o vecină glumeață a acesteia) – prezentându-i o „rețetă” inexistentă, de altfel, pentru a-l pune în încurcătură sau a-l amuza, după caz: ”- Știi

să faci zeamă de cuce?...// Aia cu care ascuce/ Omul meu coasa
în gură,/ Când cosește pe măgură....// Fierbi o cuce și pui sare,/ Toci mărunț o ceapă mare...” (*Zamă de cuce*).

Cornelia Neaga nu uită să amintească de postul care se ține vinerea sau cu ocazia unor sărbători importante de către credincioșii ortodocși, obicei cu semnificații religioase profunde, dar și cu rezultate concrete în ce privește sănătatea, prin dezintoxicarea organismului: „Vinerea, noi post țineam,/ Ceva dulce încropceam,/ Cir de post iute fierbeam...” (*Cir*); „S-a prins Postul lui Crăciun,/ Mâncăm doar de post de-acum./ Am să fierb fasole-uscată,/ Pirpirică ori salaică”, pirpirica și salaica fiind denumirile a două soiuri de fasole, după cum ne lămurește autoarea (*Fasole slăită* – unde „slăită” înseamnă „frecată”). Aflăm, printre altele, despre anumite rețete de mâncăruri care se pregătesc în zona sa special pentru Crăciun, așa cum se făcea din moși-strămoși (*Pcizărei, Umplături* etc.), relevându-ne cât de simplu este pentru poeta populară actul gătitului: „Le așază pă tăce-n oală,/ Nu-i așa mare scofală!” (*Umplături*).

Descrisă de Cornelia, prepararea mâncării pare o acțiune extrem de relaxantă, cel puțin așa deducem din rețetele ei apetisante, care ne învață, printre altele, să lucrăm cu măsură, ca să avem timp să ne bucurăm de roadele muncii

noastre: „Coci ardeii grași pe jar/ Și acoperă-i măcar,/ Pân’ mai stai să bei un ceai/ Și cureți un pic de ai” (*Salată din ardei copti*).

La finalul lecturii, constatăm cu satisfacție că pe lângă acumularea multor sfaturi utile din domeniul gastronomiei populare, ne-am îmbogățit spiritual și mental, cartea nefiind doar un ghid practic pentru gospodine, ci și o călăuză valoroasă prin hățișurile trecutului. Cornelia Neaga nu are nicidecum intenția să se erijeze în bucătar profesionist, ci doar să ne deschidă poarta, prin intermediul acestui volum, spre lumea amintirilor ei, din care fac parte și rețetele prezentate: „Nu s-a vrut un rețetar,/ Nici curs de gătit măcar,/...// Că nu asta-a fost socoata,/ Să vă-nvăț ca să gătiți,/ Că-s sigură că voi știți./ „Nu v-am zis s-aprindeți gazul,/ Nici ce să faceți cu prazul./ Am vrut doar să vă mirați/ Și aminte să luați/ Cum făcea buna mâncare...” (*Pazătură ca la buna*, poezia care dă titlu volumului). Așadar, alături de utilitatea sa practică în bucătărie, cartea este de folos celor curioși să afle cum era viața românului simplu de la țară, pe care modernitatea nu l-a „contaminat” încă (spre norocul său) și care a reușit să-și păstreze și să transmită urmașilor înțelepciunea și experiența unei existențe modeste (dar mult mai sănătoase decât în zilele noastre). Pe atunci, gătitul se făcea cu plăcere și dăruire pentru

familie, pentru cei dragi („Pui și suflet, și răbdare”), petrecerea timpului (liber sau nu) împreună nu se reducea doar la „vizite” scurte la fast-fooduri sau la servitul unor bucate pregătite în grabă de necunoscuți, mulți dintre ei fără pasiune în această direcție.

Felicitări autoarei și o așteptăm cu noi (sau vechi) secrete din vremurile de altădată, indiferent din ce domeniu, transpuse în limbaj poetic, care să ne apropie mai mult de rădăcinile noastre, de care ne îndepărtăm îngrijorător, cu fiecare clipă, în drumul nostru spre veșnicie!...

(apărută în „Revista de lingvistică și cultură românească” nr. 39/2024, Germănar:

<https://limbaromana.org/revista/ileana-cornelia-neaga-traditii-culinare-romanesti-din-vesnicii-si-pana-astazi/>

(apărută în „Sintagme literare”, nr. 4(51), iulie/2024, p. 55, 56)

Cristina-Florina Țăndău – ***O romantică la porțile Parnásului***

Chiar dacă poezia modernă este necesară în cultura semantico-sintactică în care ne ducem existența – manifestată printr-o criză acută a identității și prin seceta universului interior, altădată rodnic/îmbelșugat – fiind tot mai preferată de autori, există și excepții de la ”șablonul” acestui gen de poezie.

Cristina Florina-Țăndău, o tânără ce bate timid la porțile Parnásului, nu se încadrează în tiparul „obișnuit”, preferând un mod diferit de exprimare a sinelui, considerat probabil de mulți vetust; ea se încapățânează să supraviețuiască într-o lume a viselor adolescente, a amintirilor bogate în trăiri, a iubirilor candidе și perene, dovedind un romantism incurabil și molipsitor în același timp. Pierderea de către umanitate a reperului exterior, a caracterului sacru al lumii reale, cândva supusă credinței în mituri și reverii, nu o afectează. Poeta se ascunde adesea din fața torentului realității în bula sa de (ne)fericire, unde visează, meditează, își face planuri de viitor sau din contră, suferă, plânge, se lasă pradă remușcărilor, încercând să-și panseze rănilе trecutului cu

ajutorul muzei. Poate că poezia ei cu parfum de „altădată” este anacronică, dar acest lucru nu o privește, pentru că, mai mult decât orice, Cristina își dorește – chiar cu riscul de a-și atrage critici sau antipatii – să rămână ea însăși, nu să se transforme într-un surogat. Poezia reprezintă, până la urmă, omul, iar sinceritatea „declarațiilor” și a trăirilor din țesătura versurilor spune totul despre personalitatea acestei tinere mame, soră în simțiri și în candoare cu fiica ei, ce bate la o altă poartă, aceea a adolescenței.

Volumul de debut al Cristinei-Florina Țăndău (*Frânturi de suflet*, Editura StudIS, Iași, 2023) este chintesența unei vieți cu sușuri și coborâșuri, ca a fiecăruia dintre noi, versurile fiind tot atâtea picături din apa limpede a sufletului său ingenuu, ușor de rănit, dar care găsește mereu puterea să se scuture de colbul tristeții și să meargă mai departe. Pentru această autoare plină de sensibilitate, amintirile înfățișează „Tărâmul de basm promis,/ Cu accesul interzis”, „perle din viață”.../ Înșirate pe o ață”, „Un sâmbure alb, divin,/ Colier prins la destin” sau „un gram de suflet/ Lăsat sorții drept arvună” (*Amintiri*). Uneori, poeta se simte copleșită de aceste crâmpie de trecut („Amintiri pe brațe de timp dau năvală” – *Prin ploaie*), dar reușește să le facă față, deoarece, pe lângă întoarcerea constantă în timp, ce o revigorează (atunci când nu

o mânănește), ea este dornică să se abandoneze cu totul iubirii. Cristina are o conexiune specială cu iubitul, într-un peisaj feeric, de basm („Eu, regina nopților, tu, lumina zilelor” – *Aniversarea iubirii*), închipuindu-și-l asemenea unui Făt-Frumos care o salvează de la necaz, chiar dacă vine fără faimosul său cal alb („Rămâi în visul meu, rămâi, iubire,/ În nopți întunecate să-mi fii scut,/ Minune sfântă-mi ești și ocrotire” – *Rămâi...*). O (altă) descriere plastică a partenerului găsim în poezia *Romanul preferat* („Ești cuvânt de-nceput și prefață,/ Ești cuprinsul, povestea de viață,/ Punct culminant, deznodământ,/ Un roman într-un singur cuvânt”), ce ne prezintă un iubit ideal, cu puteri supranaturale, așa cum și l-ar dori orice femeie („M-ai reclădit din rădăcină,/ Cu dragostea-ți m-ai cotropit” – *Să nu lași florile să plângă*).

Cristina chiar „inventează” un anotimp numai al ei („pictez nou anotimp,/ De necuprins, al cincilea în legea firii,/ De vis, de neatins”), „un anotimp cald al iubirii”, într-o Arcadie mult râvnită, unde se caută/regăsește pe sine, bucurându-se de o vacanță mirifică („Un peisaj de vis, cu soare, multe pete de culoare,/ Un câmp deschis cu iarbă verde, sclipitoare”; „un cer senin, albastru, fără nori” – *Anotimpul iubirii*). Primii fiori ai dragostei nu sunt uitați niciodată, autoarea dedicând acestor momente unice versuri pline de

patos („Eu tresăream văzându-ți privirea de jăritic,/ Tu te-oglindeai în luciul din ochii mei cumiți”), potrivite să fie rostite sub „soarele timid ce ne adăpostea” (*Ca doi îndrăgostiți*).

Nobilul și înălțătorul sentiment reprezintă, pentru Cristina, „cea mai înaltă culme,/ Pe care-o urci cel mai adesea-n zbor” și care te face să fii „Asemeni unui vultur falnic, ne-nfricat”, ce privește „tot înainte, cu capul ridicat”. Când este îndrăgostită, ea se simte invincibilă („Cu o îmbrățișare poți cuprinde cerul” – *Culmea dragostei*), protejată/supravegheată de aștri complici („De un blând luceafăr orchestrați” – *Dansul mirilor*); pentru autoare, iubirea este „esența vieții”, prin care „anii-i prelungim” (*Darul așteptat*), e „plusul de valoare” sau „barca de salvare,/ Când sufletul plutește în derivă pe a vieții mare”, e „sacru legământ,/ Curcubeu viu colorat ce leagă cerul de pământ” sau „mirul ce ne unge frunțile-ncrețite” (*Doar ea, iubirea...*).

Poeta resimte plenar starea de îndrăgostit („Prin vene-o să ne curgă șiroaie calde de plăcere”), partenerul însemnând pentru ea totul: „scutul ce-mi oferă mângâiere”, „al meu avânt” (*Hai, ține-mă în brațe...*), omul căruia i se dăruiește cu întreaga ființă („suflet al meu”, „inima mea”) și pe care îl ascunde „în lacrimă”, atunci când viața le este potrivnică sau când le

impune luarea unor hotărâri în detrimentul iubirii („Am ascultat de rațiune,/ Gândind c-așa este mai bine” – **Tu, iartă-mă...**). Atunci când iubitul nu este (omni)prezent („Te-ascult în simfonia vântului ce-mi cântă la ureche” – **Te regăsesc**), Cristina este în stare de orice sacrificiu pentru a și-l aduce aproape („De dorul tău mergând pe jos până la lună” – **Te-am așteptat**), deoarece nu poate suporta aleanul care „În vene-mi se prelinge” și „ticăie ne-ncetat” (**Timp nepăsător**), dar și fiindcă partenerul este pentru ea „tatuajul (...) definitiv/ Refrenul inimii printat pe portativ” (**Dor și neuitare**), fără de care acest organ vital și-ar opri bătăile.

Pe ritmuri cu influențe eminesciene, poeta își declară dragostea, nevoia de a primi și de a oferi afecțiune, fără să-i pese că face notă discordantă cu poezia „modernă” atât de controversată, cum afirmam la început: „Tu ești un suflet rătăcit,/ Eu sunt o floare rară;/ Pe ambii, lipsa de iubit/ Mereu o să ne doară” (**Suflete pereche**). În poezia **Iubire în șoapte**, dragostea este percepută de autoare ca „o caldă adiere” cu efect calmant și vindecător („Cu suflarea-ți mi-acoperi rănila (ne)știute,/ Pe buze îmi pui elixir picuri de miere”), ea considerând-o cel mai puternic „antidot” care „poate să salveze nu doar un singur suflet, ci omenirea” întreagă, deoarece „În ea se întrupează însăși nemurirea” (este vorba, probabil, despre

nemurirea promisă de divinitate în schimbul metamorfozării noastre prin intermediul iubirii, în această viață care înseamnă, printre altele, „o lungă, nesfârșită așteptare” – *Iubire nemuritoare*). Dragostea, fie că e privită de Cristina ca un „sol de pace” sau ca „o forță a naturii”, are un rol primordial în viața oamenilor; ea constituie „marea minune a lumii” (*Minunea lumii*), care va dăinui atât cât va dăinui și pământul.

Iubirea se poate manifesta, așa cum bine știm, în nenumărate feluri, unul dintre acestea fiind prin îmbrățișarea iubitului/iubitei, pentru a-i dovedi astfel sentimentele („Îmbrățișare, strai de catifea,/ Învăluie-mă strâns și cu tandrețe,/ Să fiu captivă în strânsoare-aș vrea,/ Toți anii mei și încă-o tinerețe!”). Pentru autoare, îmbrățișarea îmbracă numeroase forme: „țesătură de mătase,/ Cu falduri de argint și năsturei”; „rochie lungă de in,/ Țesută din fire albe și moi”; „stofă delicată de cașmir,/ Cu aplicații din dantelă albă, fină”; „strai de sărbătoare,/ Cu perle sidefate în nuanțe vii”; „Veșmântul unicat al meu și-al inimii” (*Îmbrățișare...*) etc.

Tot la capitolul „iubire” (una fraternă) se încadrează poeziile dedicate de Cristina fratelui său, Dan („Inima-ți este de aur,/ Sufletul ca un tezaur/ De comori neprețuite,/ Cu răbdare-agonisite” – *Îngerul meu păzitor*) și surorii Paula-Diana („Ca o zână bună ești,/ Decupată din povești” – *Zâna*

mea bună), ceea ce demonstrează încă o dată gingășia și atașamentul sufletului poetei față de cele mai apropiate ființe, gingășie pe care maturitatea nu i-a suprimat-o. Poeta își (mai) exprimă admirația și afecțiunea față de femeie, în general, față de calitățile deosebite ale acesteia („ființă gingașă, docilă,/ Cu trup de adult și suflet de copilă,/ Cu inima neînfrică-n fața vieții”; „Femeie, mamă-eroină, iubitoare,/ Prezintă-n tot și-n toate, binevoitoare”; „O pasăre măiastră neobosită-n zbor”; „Pe tronul vieții veșnic ești regină”; „Ești specială prin felul tău de-a fi,/ Prin sacrificiul și puterea de-a iubi” – *La mulți ani, femeie!*).

Cristina este totodată o mare iubitoare de natură, pe care o asociază, spre exemplu, într-o poezie despre iarnă, cu un „instrument” purificator: „E atâta puritate/ În acest veșmânt domnesc,/ Parcă spală de păcate/ Neamul nostru omenesc” (*Magia fulgilor de nea*). Ea preferă totuși primăvara – pentru că este „anotimpul care mă îmbie să iubesc”, conferindu-i entuziasm și optimism – precum și noaptea, perioadă în care romantismu-i caracteristic iese cel mai bine la suprafață („Noaptea mea albastră cu iz de poveste,/ Cu alură blândă, ruptă din serai,/ Tu cobori în taină din sclipiri celeste,/ Să fii pentr-o clipă colțul meu de rai”), iar „Visele(-i) prind aripi (...)/ Peste munți semeți, albăstriți de dor”, în acest „refugiu”

mirific, ca o „filă de poveste” (*Noapte albastră*).

Poeta mai crede încă în capacitatea ființei umane de a-și redobândi însușirile morale și pofta de viață pierdute, dorind să se implice cu întreaga sa făptură în acest proces, a cărui derulare nu este deloc ușoară: „Făclii de viață zâmbitoare/
Se-aprind în suflete hoinare”; „Aș vrea să fie omenie,/ Să ne păstrăm credința vie./ S-avem voință, caracter,/ Să evadăm din efemer”; „Aș vrea să pot zbura spre soare,/ S-adun lumină și candoare” (*Aș vrea...*). Ea i se confesează cititorului ca unui prieten apropiat, dezvăluindu-i fără rezerve latura sa copilăroasă și visătoare („Încă mai cred în vise, în basme și povești,/ În feți-frumoși, în zâne și fețe-mpărătești,/ Încă mai cred în bine, iubire și frumos./ În sufletul curat, fără de pată, luminos” – *Încă mai cred...*), cu îndrăzneala puiului de pasăre care nu cunoaște lumea din afara cuibului său confortabil, unde este ferit de pericole și de răutatea dușmanilor.

Optimismul Cristinei este molipsitor, dar în același timp variabil; ea „vede” inițial speranța ca pe „o mână întinsă unui suflet căzut” sau „Un far de lumină pentru cel pierdut”, „Un strop de nebunie pentru cei cuminiți” sau „O frântură de vis pentru-ndrăgostiți”, „O floare crescută pe colțuri de stânci,/ Răsărită din lacrimi și din răni adânci” (*Speranța...*), toate aceste imagini dezvăluind tăria sa de caracter în circumstanțe

critice. Totuși, așa cum o stâncă se poate eroda, și „geanta cu speranță” purtată pe umăr se poate deschide accidental, chiar dacă „am închis-o bine c-un ac de siguranță” (*La braț cu amurgitul*), deșertându-și brusc tot conținutul strâns cu greu.

Autoarea își exhibă și în alte poezii, în fața receptorului, sufletul „fără vină, smuls din rădăcini”, care „a fost hărăzit” să poarte „grea povară” (*Suflet fără vină...*), un „Suflet trist și neiubit,/.../ Solitar, pierdut, stingher,/ Cu privirea-n sus, spre cer” (*Suflet iubit*), „rănit”, care „plânge/ Cu lacrimi grele, bolovani”, fiindcă „A dus povară prea mulți ani”, și care, „Îngenuncheat sub a sa cruce,/ Se prăbușește obosit” etc. (*Suflet rănit*). Căderea nu durează însă mult, deoarece Cristina are în universul ei interior o forță de invidiat, care o aduce mereu la suprafață din bezna dezamăgirii („Capul sus, privirea dreaptă,/ Să învingi este o artă!” – *Suflet tăcut*).

Uneori, poeta este dezamăgită de diminuarea capacității noastre de a iubi („Din ce în ce tot mai puțin iubim,/...// Orbiți de-orgolii și de false judecăți”), preocupați să „alergăm pierduți după himere” și pierzând timp prețios cu lucruri care nu ne aduc fericirea (*O viață avem*). Alteori, ea se simte mai apropiată de divinitate, având cu aceasta o conexiune stabilă („Încă mai cred în sfinți, în îngeri și minuni,/ În forța fără de hotar a unei rugăciuni,/ Încă mai cred că orice poate fi posibil,/

Tot ce-atinge Dumnezeu e indestructibil”). Ori de câte ori se află la ananghie, Cristina așteaptă cu încredere un ajutor de Sus („Străjerul nevăzut trimis de Dumnezeu”), în apariția căruia crede cu tărie: „Când sufletul mi-a fost golit, secat,/ Tu, înger pogorât din neant, de nicăieri,/ În cristalin izvor te-ai întrupat,/ M-ai adăpat cu apă pură și am prins puteri!” (*Înger păzitor*). Ea nu este preocupată de acumularea unor valori materiale, fiind convinsă că acestea nu aduc fericirea, ci rămâne constantă în credința sa („Comoara sufletului îngrijesc,/ O avuție veșnică, nepieritoare”), moștenită probabil de la părinți, credință care i se pare mai de preț decât orice altceva creat de om (*Nu strâng averi...*).

Cum era și firesc, Cristina nu ezită să își pună întrebări existențiale, în același mod candid și personal („Ce e, oare, fericirea,/ O paletă de culori/ Care-ți încântă privirea?”), întrebări la care tot ea încearcă să-și dea un răspuns („Să fie o melodie,/ Blânde-acorduri de vioară,/ Care sufletu-ți învie/ Și te naști a doua oară?”; „Oare e o floare-aleasă/ Cu parfum îmbietor?”; „E lumina de la soare/ Ori vreun sacru legământ?”). Perseverența sau experiența dobândită în călătoria vieții o ajută să obțină până la urmă informația râvnită: „e o stare/ Adâncită în ființă“ (*Ce e, oare, fericirea?*).

Într-o altă poezie, fericirea are „chip de zână”, „chip de

soare”, „chip de stea” sau este din „aur topit”, metal prețios ce indică importanța acesteia în viața autoarei și modul ardent în care tânăra o percepe sau are nevoie de ea („Vino în inima mea,/ Luminează cu putere/ Fiecare încăpere” – *Fericire...*), pentru a se putea înălța „spre infinit”.

La polul opus, găsim întrebări retorice ale poetei referitoare la prezența suferinței în viața sa („De ce mă doare-atât de tare,/ De ce-mi simt sufletul străpuns?”; „De ce e viața mea așa,/ Mereu pe vârf de muchie,/ De ce nu pot s-o țin în șa,/ De ce mă tot înjunghie?” – *De ce...*), suferință pentru care singurul antidot, în afară de iubire, este retragerea într-un loc izolat („depărtare, oaza mea de vis,/ Tu ești refugiul cel mult căutat,/ Ești colțul meu pierdut de paradis” – *Depărtare*), unde contactul cu sinele se poate realiza fără perturbări din exterior.

Autoarea își continuă monologul cu interogații referitoare la existența/condiția umană („Cine suntem noi în lume?/ Niște simpli trecători.../ Ne naștem, purtăm un nume,/ Și sfârșim ca... muritori”; „Un praf magic”; „Propriii prizonieri ai minții”) într-o lume fără scrupule, în care metamorfoza în rău a oamenilor este la ordinea zilei, ca parte a „normalității” unei modernități ce ne-a înghițit cu totul („Uităm frați, părinți și semeni,/ Sau mimăm că suntem oameni” – *Enigmă*

existențială). Ea își caută echilibrul („Mă agăț de-un șir de rânduri,/ Căutând al vieții sens”) pe o planetă debusolată, în care a-ți găsi scopul vieții este o aventură incredibilă sau o călătorie labirintică („Mă simt practic copleșită/ De al vieții algoritm,/ Orice pas spre reușită/ Scârțâie, strivit de ritm” – *Gânduri*) presărată de angoase și eșecuri („Câte visuri și dorințe, un noian de năzuințe,/ Se rostogolesc de-a valma și se-opresc în neputințe!” – *Gândurile mele*).

Reflecțiile poetei referitoare la partea întunecată a vieții pot fi regăsite și în alte poezii, dar credem că lectorii și-au făcut deja o imagine despre punctul său de vedere. Important este că ea a descoperit până la urmă secretul vindecării „ofului”, al tămăduirii inimii care, „din a ei rană, sângerează mai mereu”; acesta este „Praful magic sclipitor dintr-o carte tipărită” (*Leacul inimii*), adică scrisul, eliberator de angoase și pansament al craterelor sufletului: „Din dureri se nasc poeme/ Înălțate-n rang de artă”; „Din ochi triști picură versul”; „Însăși lumea, universul/ Se-oglindește-n scriitor”; „Din trăiri, din sentimente,/ Se-ntrupează poezia”; „Doruri multe și visare/ Nasc slove-ncrustate-n file” (*Poeme nemuritoare*). Apetența Cristinei pentru poezie este astfel tot mai puternică („Sunt adesea fascinată să creez noi universuri,/ Să le potrivesc în rimă și să le transpun în versuri” – *Universul poeziei*), ea

având nevoie de un adăpost sigur atunci când poarta magică a fericirii nu se deschide („Degeaba-mping, că ușa-i încuiată” – *Ușa fermecată*).

Fascinația poetei pentru cosmos, pentru întreaga creație, transpare din numeroase poezii, semn că pe tână debutantă o preocupă tot ce este în jurul său, că nu poate rămâne indiferentă la misterele vieții, care o atrag ca un magnet, stârnindu-i curiozitatea: „Pătrund în celestul abis ce-ascunde nemurirea./ O, câtă strălucire de cristal...“. Ea încearcă să facă universul părtaș la suferința sau problemele care o copleșesc („Aș vrea să-mi deschid sufletul spre univers,/ Să-i scriu ce dureri mă apasă”), dar nu reușește („...a secăt în timp cerneala albăstruie-n călimară,/ S-a scurs picur cu picur în a inimii goală cămară”), căci durerea îi alungă inspirația și încrederea că situația i s-ar putea îmbunătăți (*Cu stelele-n privire*). Cristina rămâne însă stoică în fața vicisitudinilor și are curajul să le înfrunte singură, încercare imperios necesară în cadrul procesului maturizării pe care o tot amână („Închid durerile-n tăceri,/ Să nu aud al lor suspin,/ Dureri de azi, dureri de ieri,/ Întepătoare ca un spin” – *Dureri prizoniere*).

Această „acțiune” de autocunoaștere îi oferă și răspunsul mult așteptat, acela că „Până la urmă, misterul este viața a-ți trăi” sau, altfel spus, a ști să ți-o „derulezi” frumos

până la capătul mosorului (*Misterul vieții*).

Poeta percepe uneori vremelnicia cu o nonșalanță specifică adolescenței – perioadă pe care o poartă adânc săpată în oase și la care nu dorește să renunțe, în ciuda vârstei biologice; pentru ea, clipa este o „Zbateră de aripi, intensă trăire,/ Foșnet fără glas al liniștii mute,/ Ultim bun-rămas al clipei trecute” sau „boabă argintie”, pe care ar păstra-o pentru totdeauna cu sine („Te-aș ține în palmă ca-ntr-o colivie”; „Aș crea o lume numai pentru tine,/ În strânsoarea palmei, unde-i cald și bine” – *Clipă*). Ea știe că nu (se) poate opri trecerea ireversibilă a timpului, dar are un as în mânecă în „jocul” de-a „cum să scăpăm de rutină și plafonare” („Să facem să conteze orice lucru mărunț”, care, „cu dragoste, va căpăta splendoare” – *O clipă ne e viața...*), chiar dacă nu ezită să își manifeste regretul pentru durata scurtă a răgazului acordat omului pe pământ: „Ne-agățăm cu dinții strânși/ De un „mâine” efemer;/ Stăm plecați, cu ochii plânși...”; „Suntem cerșetori de clipe” (*Trecători...*).

Volumul de față, care conține multe dintre cuvintele preferate ale debutanților în poezie (suflet, lună, fericire, vis, amăgire, amor/iubire, univers, stele, soare, înger etc.) – dar utilizate într-un mod aparte, ce o reprezintă – are un puternic caracter autobiografic („Copil născut 'naintea vremii, cu viața

de un fir de ață./ Trecut prin sitele durerii, primejdiei făcut-am față” – *Povestea vieții mele*). Din el aflăm că autoarea trăiește o adolescență prelungită (cu badineriile inerente vârstei), „cămașă” care îi vine foarte bine și la care nu dorește să renunțe prea curând. Ei nu îi pasă de curentele literare sau de pretențiile modernității, nu intenționează să se racordeze la o lume în care nu se simte confortabil, ci ne invită pe tărâmul său de poveste, acolo unde răutatea, invidia, minciuna, ipocrizia etc. încă nu au pătruns.

Oscilând între optimism și pesimism, Cristina reușește în final să își păstreze direcția luminoasă, înțelegând că nu (se) poate supraviețui penuriei de iubire, „panaceul” care (îi) conferă echilibru/stabilitate. Mlădița poeziei a înmugurit în lăuntrul ei, găsind teren prielnic (sinceritate, simplitate, emoție); depinde doar de ea dacă va alege să zboare, de acum înainte, împreună cu vulturii sau cu rândunicile. Noi îi dorim mult succes și o felicităm pentru acest prim volum!

(Deva, 11 iulie 2023)

(prefața volumului – un fragment din ea urmează să apară în “Piedestal”, nr.4/decembrie 2024)

VERNISAJ:

Doina Florea Nelega – călătoare prin timp, alintând culoarea infinitului

Leonardo da Vinci (1452-1519), una dintre cele mai importante personalități ale Renașterii, artist complet și complex (pictor, sculptor, muzician, scriitor ș.a.m.d.), susținea că “În viață, frumusețea dispare. În artă, nu”. Desigur că nu avem cum să îl contrazicem pe acest geniu al omenirii, pentru că argumente în favoarea afirmației sale întâlnim la tot pasul. Adevăratele opere de artă sunt nemuritoare. Ele dăinuiesc peste timp, păstrându-și autenticitatea și prospețimea, iar numele celor care le-au dat viață transcend distanțele, secolele sau mileniile, indiferent de curente ce apar ulterior, de-a lungul timpului. Mai mult, atunci când interesul publicului pentru viața personală a artistului pălește în fața celui pentru opera acestuia, putem spune că suntem într-adevăr martorii unui talent nativ, unei adevărate valori a umanității.

Filozoful german Hegel (1770-1831) afirma că „ideea” reprezintă „conținutul artei”, iar „plăsmuirea sensibilă, figurată” este „forma” pe care o îmbracă această idee (Hegel, *Despre artă și poezie*, vol. I, Editura Minerva, București, 1979, p. 46). El considera că „Împărăția artelor frumoase este imperiul spiritului absolut”, spiritul eliberându-se de „limitele înguste ale existenței sale” terestre, „din sfera scopurilor și intereselor sale mărginite” (idem, p. 42), pentru a se exprima pe sine într-o formă unică, originală, care „posedă absolutul” (idem, p. 44).

În aceeași ordine de idei, filozoful și poetul român George Uscătescu declara că arta nu poate fi încorsetată, fiindcă ea “este răzvrătire, disociere, antagonism”, precum și “una dintre activitățile permanente, necesare și specifice omului care trăiește în societate” (*Proces umanismului*, Editura Politică, București, 1987, p. 102). El mai susținea că „celebrul vers al lui Arthur Rimbaud, «Trebuie să fii absolut modern», devine leitmotivul creației artistice contemporane” (idem), în abordarea “relațiilor dintre artă și societate” punându-se mereu „accentul pe importanța semnificațiilor de ordin vizual în înțelegerea realității artistice” (idem).

Se spune adesea, pe bună dreptate, că arta contemporană este mai greu înțeleasă de către receptor față de cea

din trecut, spre exemplu din perioada Renașterii, care era inteligibilă tuturor. Curente noi apărute au creat adesea confuzie și/sau contradicții. Ele nu au făcut însă altceva decât să definească omul perioadelor respective, trecut prin numeroase metamorfoze, în căutare permanentă de ceva inedit, care să impresioneze sau chiar să șocheze. Umanitatea, societatea s-au schimbat continuu de-a lungul timpului, iar arta odată cu acestea, reflectându-le, cum era și firesc, asemenea unei oglinzi. Dincolo de transformările inerente ființei umane, artiștii au rămas și rămân ființe de lumină, care (ne) îmbogățesc existența cu frumos; fără ei, popasul omului pe planeta albastră ar fi searbăd și lipsit de sens.

Faptul că arta nouă este mai greu de perceput de către public a fost recunoscut și de către Ortega (1923-1979), unul dintre cei mai importanți pictori ai secolului al XX-lea, dominican de origine, care a probat, el însuși, mai multe stiluri artistice (de la suprarealism și expresionism, până la abstracționism). Acesta afirma că arta nouă nu a fost acceptată inițial de societate, ci a stârnit numeroase controverse, ridicând „masele împotriva”, renumitul artist susținând că „așa va fi mereu”. El adăuga că în ciuda numeroaselor curente sau stiluri, în arta oricărei perioade istorice, deci inclusiv în cea nouă, se regăsește “o inspirație identică, un același stil biologic”,

indiferent de reprezentările artistice (George Uscătescu, *Proces umanismului*, p. 100).

Unul dintre reprezentanții artei, respectiv picturii contemporane, este și Doina Florea (Nelega), originară din Bucovina, însă adoptată de mult timp de orașul Cetății, Deva. Expoziția sa de astăzi, 31 martie 2024, cu titlul *Călător, alint culoare*, este o expoziție retrospectivă a zece ani de provocare a mișcării artistei prin culoare. Ea conține 37 de lucrări din prima sa etapă de creație, înrămate în format 30 x 30 cm, din ciclul: BASM, NATURĂ, DOR. La acestea se adaugă o altă selecție, care include cam același număr de creații, din mai multe cicluri: CARPATIO, STRADA, BUCOVINA RAI, DIN REGATUL SUFLETULUI, MAGIE ȘI ALINT, NAMASTE. Este vorba despre o pictură de stare în stilul gestualist, gestualismul fiind, pentru profani, o “direcție a expresionismului abstract practicat în pictura americană, constând în înregistrarea cu fidelitate a tensiunii spirituale și fizice a autorului în momentul pictării” (DEX). Este exact ceea ce ne mărturisește și artista, care afirmă cu sinceritate: “Sunt obsedată de ceea ce mi-a rămas în spatele retinei, asemănător unui colaj, stins însă de vreme, colaj coloristic și imagistic ce redă frânturi din lumea Bucovinei mele”.

Doina Florea nu pictează pentru că își propune neapărat acest lucru, ci în urma unui impuls interior, care o conduce asemenea unei forțe nevăzute, făcând parcă pensula să se miște singură pe traiectoria „indicată”. Rezultatul este unul satisfăcător pentru artistă doar atunci când ea se lasă ghidată, cu încredere și docilitate, de muza generoasă. Doina este convinsă, de altfel, de aportul divinității la conturarea și finalizarea creațiilor sale: „Inspirația aparține în totalitate lui Dumnezeu. El mă trimite la șevalet, îmbină culorile, transmite mesajul... Eu sunt doar canalul prin care circulă energia creatoare și încerc să execut cât mai bine ceea ce mi se comunică din Înalt”.

Fiind o perfecționistă, ea revine la unele lucrări de zeci de ori, chiar și în timp ce acestea sunt deja expuse pe pereții holului locuinței sale, intervenind ori de câte ori simte nevoia să o facă; astfel, finalizarea unei creații poate dura și câteva luni. Altele, în schimb, sunt isprăvite într-un timp mai scurt, după cât de mărinimoasă este muza în acel moment sau după cât de fină este percepția artistei privind semnalele acesteia. Denumirile uneori năstrușnice ale lucrărilor, formate din anumite sintagme sau citând versuri revelatoare, vin „pur și simplu” (spune ea) la momentul potrivit, ca să-i încununeze prin cuvânt imaginația transpusă în culoare.

Ca orice artist, Doina Florea simte emoție și bucurie atunci când publicul îi împărtășește trăirea, care poate fi diferită pentru fiecare privitor în parte, în funcție de momentul zilei, de starea interioară a receptorului, de unghiul din care este observată lucrarea sau în care cade lumina pe suprafața acesteia când este expusă pe peretele galeriei etc. Tocmai această schimbare de percepție asupra lor, datorată circumstanțelor, este unul dintre atuurile picturilor acrilice. „Unii privitori mi-au mărturisit că au ieșit cu ochii în lacrimi de la expoziția mea și îi cred, pentru că acest lucru îmi demonstrează cât de sensibilă este natura umană și ce se poate întâmpla când două universuri sensibile, cel al artistului și cel al receptorului, se întâlnesc”, spune artista. În ce privește tehnica realizării lucrărilor, Doina Florea afirmă că pictează „în vrie, cu pensulă, cuțit, instrumente ajutătoare sau pur și simplu cu palma, ghidând rapid și energic culorile, pentru că acrilicul se uscă repede”.

Ea crede cu tărie că rolul artistului în lume este unul nobil, acela de a oferi cu generozitate celorlalți din harul primit de la Creator. Același lucru îl susținem și noi, cu mențiunea că artistul se dăruie și pe sine odată cu creațiile sale, își pune sufletul cu încredere și franchețe în palma receptorului, a degustătorului de frumos, fără de care creațiile sale artistice ar

fi probabil inutile. În spatele actului artistic există o inimă mare, dornică să cuprindă în ea tot universul, să spele toată suferința și să șteargă toate lacrimile omenirii. Asta pentru că artistul nu se gândește la avantajele materiale atunci când creează, el o face în primul rând din iubire pentru semenii, din necesitatea de a împărtăși, așa cum spuneam, din lumina talentului său.

În această lume extrem de dinamică, aflată în galop continuu spre nicăieri, artistul stă cuibărit pe colțul său de stea și presară iubire și armonie în jur, fără să aștepte nimic în schimb, fiind însă convins că aceste daruri se vor întoarce, mai devreme sau mai târziu, la el, într-o formă sau alta. Să ne facem timp, așadar, să (ne) cunoaștem artiștii, indiferent prin ce formă de artă se manifestă (pictură, sculptură, muzică, poezie, grafică, fotografie etc.), să le fim aproape, să le privim formele sau nuanțele alese pentru a se exprima, să le ascultăm poemele sau muzica ș.a.m.d., și astfel, să le pătrundem gândurile și universul lăuntric! Arta lor este asemenea unui leac magic ce alungă orice durere, cel puțin în acele momente de împărtășire tainică cu vibrația înaltă a acesteia.

Revenind la Doina Florea, sărbătorita zilei, ea este convinsă că dacă am îndrepta copiii de la o vârstă fragedă spre artă, aceștia ar deveni adulți responsabili, fiind protejați

totodată de numeroase patologii ale sistemului nervos (anxietate, depresie, spleen, tulburări de personalitate etc.), devenite „moderne”, din păcate, în vremurile actuale. Idealistă convinsă, ea mai crede că în ciuda mercantilismului ce predomină în zilele noastre și a empatiei tot mai scăzute a omului modern față de semenii săi, artistul reușește să se ridice deasupra acestor cusururi umane, evadând constant din lanțurile care-i încătușează spiritul în carcasa de carne.

Mai mult, numai artistul care se dezbracă de simțirile sale în fața publicului – am adăuga noi – poate să transmită EMOȚIE, chiar dacă nu toți receptorii o resimt la aceeași intensitate. Fără implicare emoțională, actul artistic devine doar o irosire a timpului și energiei creatorului. Dar nu este cazul Doinei Florea, ale cărei picturi sunt numai suflet, lumină și culoare. Nu știm dacă lucrările sale vor transcende sau nu timpul și spațiul, asta numai viitorul va decide, dar putem simți, privindu-le, că din ele reflectă focul lăuntric al artistei, care ne încălzește și ne transmite o vibrație înaltă, binefăcătoare. Felicitări și mulțumiri prietenei noastre pentru darul oferit din inimă, pentru entuziasm, pentru culoarea (prin) care ne vorbește într-o limbă a tihnei și bucuriei, pentru exemplul oferit – acela că vârsta nu e decât o cifră și nicidecum o limită

– pentru că a împărțit cu noi această hrană a sufletului tânjind
(in)conștient după armonie și frumos!

(Deva, 26 martie 2024)

(apărută în „Piedestal”, an II, nr. 2(4)/2024, p. 80, 81, 82)

Paul Vețan sau umbra în căutarea luminii

În general, debutanții în poezie sau în orice formă de literatură se tem de improvizații stilistice, respectiv de utilizarea limbajului într-un mod inovator, ca nu cumva să depășească anumite „bariere” impuse (de societate, de tagma scriitoricească etc.) ori autoimpuse. Nu este și cazul lui Paul Vețan; acesta pare, chiar la „prima vedere”, un nonconformist ce încearcă nu doar să „biciuiască” rima – pentru că „nu crede în ea”, după cum afirmă în „*Nota autorului*” de la începutul volumului, considerând-o doar „o coincidență” atunci când „nu este o alegere conștientă” – ci și „să rupă versul în două, asemenea ruperii baghetei la moartea regelui” (idem), pentru a-i conferi acesteia (rimei) noi valențe.

Volumul *Alb* (Editura Corvin, Deva, 2024) este o încercare (reușită) a tânărului poet Paul Vețan de a rima „cu omul, cu sensul”, de „a da naștere unui înțeles mai colorat” universului său interior sau existenței însăși. Lui nu îi este „teamă de albul paginii”, chiar dacă acesta poate fi o „oglinză în care celălalt eu nu s-ar mișca” (idem), dimpotrivă. Chiar de la prima poezie (*Luminat de sinceritate*) se remarcă înclinația

poetului spre teme profunde, legate de identitate, existență și relația dintre lumină și umbră, metafore ce pot simboliza cunoașterea și ignoranța, viața și moartea, binele și răul sau partea conștientă și cea subconștientă a omului.

Imaginea umbrei care „se descojea de pe pielea ființei/ trântindu-se la pământ/ numai să ne arate de unde vine lumina” poate sugera desprinderea de ceva superficial pentru a ajunge la adevăr, precum și faptul că umbrele, deși sunt percepute, de regulă, ca fiind negative, au un rol esențial în relevarea sursei de lumină, a adevărului sau a cunoașterii. „Dreptul ei pe pielea sferei omenești” denotă legitimitatea luminii asupra existenței umane, în timp ce „trunchiul nebuniei mele” din a doua strofă relevă partea necontrolabilă, irațională sau creativă din poet; aceasta, proiectând o „umbră lungă”, sugerează faptul că „nebunia” lui se opune „râului viu al luminii”, adică rațiunii sau iluminării. Poate fi totodată o desprindere a poetului de sub aripa Divinității, deși el conștientizează că acest lucru poate fi periculos pentru existența sa: „M-am speriat de blasfemie/ pentru că îmi reprezenta chipul”, „crezând că voi muri negreșit”.

Frica de moarte este asociată cu această umbră care „se înălța existând datorită trupului meu” și care sugerează că existența poetului este inseparabilă de prezența sa. Lupta ce se

dă în interiorul său este una acerbă și probabil necesară, iar în final se pare că a câștigat, cel puțin de data aceasta, partea pozitivă a poetului răzvrătit; umbra personificată din ultima strofă, ce arată recunoștință, „mulțumind cu o aplecare de cap”, indică o reconciliere sau acceptarea, de către poet, a acestei părți din sine. Ultimele două versuri („plonjând în ardoarea soarelui/ stropindu-mi singurătatea cu lumina albului” denotă că până la urmă, consolarea și claritatea pot veni doar prin transformare și purificare în lumina adevărului și a cunoașterii. O poezie „grea”, după lecturarea căreia începem deja să îl cunoaștem pe autor; acesta ni se dezvăluie cu toate gândurile și trăirile sale, fără teama de a fi judecat, lucru ce necesită curaj și asumare.

Urmează o poezie de dragoste, dar nu una obișnuită, cu declarații romantice siropoase, așa cum sunt în general poemele cu această tematică, ci una originală, care îl reprezintă, de altfel, pe Paul Vețan (*Ca și cum*). Versurile explorează intimitatea, conexiunea emoțională și reconcilierea într-o relație, autorul uzând de imagini interesante și sugestive, de metafore îndrăznețe, pentru a exprima complexitatea sentimentelor și a legăturii dintre două persoane: „Te duc la gură ca pe o scuză/ și te lacrim pe obrazul meu”. Această imagine semnifică faptul că partenera are o oarecare vină față

de subiectul liric, probabil fiindcă nu a înțeles, la un moment dat, un anumit gest al său („mai târziu mă vei înțelege”, „când/vei vedea că ești iertată”). Tristețea poetului este evidentă, resimțim și o doză de remușcare, emoții normale, care fac parte din procesul de vindecare în cuplu, atunci când există înțelegere și afecțiune reciprocă.

Admirația pentru parteneră ajută la reconciliere („Te duc la frunte ca pe o uimire”), indicând sentimentele profunde pentru ea, respectul/aprecierea, iar mirarea „cu mine, de tine,/că ne suntem noi/ în mijlocul lumii” demonstrează intensitatea conexiunii lor în fața sau în ciuda altora, care nu o înțeleg. Găsim și o licență poetică („noii, ce noi îi formasem”), care indică faptul că împreună, cei doi îndrăgostiți au alcătuit ceva unic/nou, o relație distinctă, dar relevă și curajul lui Paul Vețan, siguranța sa în actul scrisului, calități ce se regăsesc, de obicei, la un poet deja consacrat. Lucrurile se întâmplă, în final, exact așa cum trebuie să se întâmple: dragostea partenerei este un medicament sigur, alinând toate durerile și angoasele („să mă umezești de tine/ hidratând ce seceta fricii/ mi-a-ncrustat cu iataganul încins”), chiar și suferința profundă.

Ultima strofă dovedește că în ciuda oricăror obstacole, conexiunea partenerilor de cuplu este extrem de puternică („sărută-mi o oază/ pe tine/ adică pe noi”), iar ultimul vers

(„pretinzând că am fi doi”) întărește ideea de simbioză a acestora, ei părând să se simtă ca un singur suflet divizat în două trupuri. Iată că dragostea poate fi exprimată/declarată și altfel, nu doar cu floricele, inimioare sau fluturași, ci într-o manieră modernă și originală, fără a numi sentimentul în sine.

O altă poezie care necesită decriptare este *Vina, ca mentor*. Ea explorează teme profunde precum existența, conștiința, greșeala și împăcarea cu sine. Imaginea „Mă scărpinam în creștetul existenței/ de scânteia firii mele” sugerează un fel de autoexplorare, iar luna care „face valuri” și „greul satelit al conștiinței mele” ce „nu-mi mai ondulează vinovăția/ când greșesc o rimă” denotă o relație între fenomenele naturale și procesele interioare ale conștiinței. Culpabilitatea asociată cu greșelile în creația literară este atenuată, relevând o acceptare, din partea autorului, a imperfecțiunii și o îmbrățișare a procesului creativ.

În strofa a doua, raportarea la „plopul eminescian” aduce în discuție tema naturii și a regenerării, eul liric întrebându-se dacă elementele naturale pot oferi o scuză sau o înțelegere pentru greșelile poetului și evocând un fel de consolare sau justificare, prin analogie cu procesele naturale.

În cea din urmă strofă, autorul i se adresează direct naturii, considerând că aceasta poate fi o sursă de învățătură și

de înțelepciune. „Lacul fără broaște”, „vina ascunsă de lumina lunii” și somnul care „poate străluci sub coroana altuia” evocă o căutare profundă a adevărului și a reconcilierii interioare, subliniind necesitatea conectării cu natura pentru a găsi răspunsuri la întrebările existențiale.

Desigur că mai sunt și alte creații demne de menționat, spre exemplu *Sensul rotund*, unde dialogul sugestiv dintre primul ou și coajă denotă o reflecție asupra propriei indentități și a raportului cu sine, iar dorința celui de-al doilea ou de a fi lângă cloacă și întrebarea cojii referitoare la cer când oul nu este prezent relevă tema separării, a căutării unui scop sau a unui sens în absența altora. Forma ovoidă aleasă de Paul nu credem că este întâmplătoare; ea poate simboliza noua viață, mai precis posibilitatea de a evolua spiritual (și nu numai), armonia și echilibrul în univers, un potențial ascuns așteptând să fie dezvăluit sau/și fragilitatea, nevoia de ocrotire, vulnerabilitatea eului liric, ascunsă în spatele unei măști de indiferență/duritate.

Poezia *Greșeala de la început* atrage atenția printr-o imagine voit oximoronică, relevând o perspectivă interesantă asupra conceptului de speranță și credință, care în mod normal ar trebui să coexiste (de obicei, speranța însoțește credința). Tabloul evidențiază conflictele/complicațiile ce însoțesc uneori aceste două aspecte ale vieții interioare: „Nu pot crede în

speranță/ pentru că mă face să aștept/ pentru că îmi compromite credința/ iar credința e tot ce mai respiră/ în mine, prin pielea mea”.

O (altă) dovadă de ingeniozitate a poetului este adusă, spre exemplu, de poezia *Soldat (în mov)*, ce are sub titlu precizarea „versuri rândunică”, descriind chiar aranjamentul versurilor în text (dispuse asemenea unor aripi de rândunică) și amintindu-ne de caligramele lui Apollinaire. Întâlnim o metaforă cu impact puternic chiar în primul vers („Armura, plină de om, coboară de pe amintirea calului”); armura este deseori asociată cu protecția și forța, aici simbolizând, în viziunea noastră, faptul că oamenii încearcă să se protejeze de agresiunea lumii exterioare sau de propriile vulnerabilități (acea mască de duritate, despre care spuneam anterior).

Armura poate fi însă și o povară sau un obstacol care îi împiedică pe oameni să fie autentici ori să se conecteze unii cu alții. Calul poate fi interpretat ca simbol al libertății, puterii și grației. Amintirea lui poate evoca un sentiment de nostalgie pentru ceva ce a fost pierdut sau abandonat. Coborârea armurii de pe amintirea calului sugerează un act de renunțare la protecție sau la îngrădirile (auto)impuse, dorința subiectului liric de a se reconecta cu amintirile sau cu un trecut mai liber și veridic.

Ar mai fi multe poezii care ne-au atras atenția prin simbolurile ascunse și autenticitate, dar ne oprim aici, pentru a-i lăsa cititorului plăcerea de a le descoperi, așa cum și noi am descoperit un poet (post)modern ale cărui inovații amintesc de cele ale lui Nichita Stănescu, prin curajul și ingeniozitatea lor. Suntem convinși că inspirația nu-i va lipsi, poezia fiindu-i de acum un aliat de suflet: „Poezia mă amăgește...” și „Îmi spune:/ pune-te pe scaun, că scriu eu!” Noi nu mai adăugăm decât că ne aflăm în fața unui debut reușit, care ne stârnește curiozitatea pentru următoarele creații. Felicitări și mult succes pe mai departe, Paul Vețan!

(Deva, 5 iunie 2024)

(apărută în „Plumb”, an XX, nr. 211/ octombrie 2024, p. 12)

Motto:

*O cameră fără cărți e ca un corp fără suflet.
(Cicero)*

Cap. II

EDITORIALE / ESEURI

Motto:

„O carte trebuie să fie ca un topor de gheață care să spargă măștile înghețate din sufletul tău.”

(Franz Kafka)

Poezia modernă – între nonconformism și tradiție

Poezia este o fereastră către suflet, o călătorie în lumea emoțiilor și a gândurilor. Este o formă de artă ce transcende cuvintele și atinge straturile cele mai intime ale ființei umane. În versuri pot fi regăsite bucuria sau tristețea, frumosul sau urâtul, zborul sau căderea, lumina sau întunericul, toate acestea împletite într-un dans al imaginației și al expresiei.

Pentru cei care scriu (sau doar citesc) poezie, ea constituie un refugiu, un loc special, unde norocoșii atinși de bagheta magică își pot afla liniștea și se pot regăsi. Mai mult decât atât, pentru cei cu harul scrisului, poezia este un mod de a trăi, un limbaj delicat al inimii, prin care pot să le transmită și celorlalți armonie și frumusețe, într-o simfonie a sensurilor.

Prin poezie, ne putem conecta cu trecutul nostru sau putem privi spre viitor, putem călători în timp și spațiu, în căutarea adevărului și a înțelegerii. Fiecare strofă, fiecare vers ne îndeamnă, într-un fel propriu, să reflectăm asupra lumii din jur ori să ne (re)descoperim umanitatea. Fără poezie, existența noastră ar fi searbădă, chiar dacă sunt mulți cei care îi contestă

importanța sau meritele; am putea spune că ea este o comoară nesfârșită, aflată în continuă schimbare și mereu inspiratoare, care ne poate însoți, dacă îi dăm voie, precum un prieten fidel, pe tot parcursul vieții, colorându-ne anosta și mărginita existență.

Se scrie multă poezie în zilele noastre, nu doar în România (pentru a adevări, probabil, zicala conform căreia „Orice român s-a născut poet”), ci peste tot în lume. Numărul exact de poeți în viață la ora actuală este dificil de determinat, din cauza diversității și a caracterului dinamic al scenei literare. Se presupune că numai în țara noastră există sute, poate chiar mii de poeți activi, de la cei consacrați și publicați în mod regulat, până la cei mai puțin cunoscuți sau aflați în curs de afirmare. La nivel mondial, numărul poeților este desigur mult mai mare, poezia fiind o formă de exprimare artistică întâlnită pe tot globul.

Poezia zilelor noastre este foarte diversificată, reflectând o varietate de preocupări, tehnici și stiluri. Într-o lume marcată de transformări rapide, de numeroase provocări sociale, politice și tehnologice, poezia modernă explorează o gamă largă de teme și subiecte (ce reflectă preocupările și dilemele individuale sau colective ale societății în momentul de față). Ea se distinge prin pluralism stilistic și estetic, poezii

contemporani experimentând (cu) forme tradiționale (sonet, haiku etc.), dar și (cu) poezie liberă sau poezie vizuală. De asemenea, se observă în prezent că poezia se intersectează adesea cu alte manifestări artistice (muzică, dans, arte vizuale), această tendință spre interdisciplinaritate conducând la un melanj cuceritor pentru public. Un alt aspect demn de menționat este diversitatea culturală și lingvistică a poeziei contemporane. Poeții actuali provin dintr-o varietate de medii culturale și lingvistice, aducându-și propria perspectivă și experiență în creațiile lor, ce reflectă diversitatea lumii în care ne ducem existența.

În retorica clasică, literatura (inclusiv poezia) era considerată a fi nu doar o formă de divertisment (menită să ofere plăcere, să incite imaginația și emoțiile receptorului), ci și un mod de a transmite cunoștințe, valori morale, învățături etc. care i-ar fi putut fi de folos cititorului, pentru extinderea orizontului său intelectual și cultural. Așadar, literatura (poezia) avea în trecut o funcție *educativă* și una *estetică*. În prezent, scopul poeziei moderne nu mai este același sau, mai corect spus, paradigma în ce privește modul în care percepem și studiem poezia modernă s-a schimbat (după cum susținea regretatul poet și om de litere Al. Mușina). Aceasta explorează o gamă mai largă de demersuri și preocupări, nemaifiind bazată

pe funcțiile ei tradiționale sus-menționate sau pe ideea romantismului, ce sublinia că poezia ar fi expresia unui sentiment.

Poeții moderni tind să se îndepărteze, astfel, de constrângerile tradiționale impuse în trecut și să caute noi maniere de exprimare și de abordare a subiectelor. Se pot menționa aici experimentarea cu limbajul, explorarea subconștientului, analiza complexității umane sau reflectarea asupra condiției umane în lumea contemporană.

Ca argumente ale acestor transformări în sfera poeziei, vom aminti/prezenta în continuare doi dintre factorii externi și doi dintre cei interni care, în opinia lui Al. Mușina, au influențat și continuă să influențeze modul de a scrie poezie în modernitate. Primul factor extern invocat de el este **schimbarea modului în care e trăită realitatea**. Considerăm că acesta are relevanță și în zilele noastre, deoarece dezvoltarea tehnologiei a ajuns la un nivel incredibil, comunicarea între oameni se face mult mai rapid decât în trecut (instantaneu, cu ajutorul internetului, al telefoniei mobile etc.), devenind în același timp deficitară la modul socializării directe. Omul modern s-a schimbat radical față de înaintașii săi; dorințele sale, felul în care percepe realitatea, existența etc. s-au schimbat, de asemenea. Lumea în care el trăiește este tot mai

grăbită, timpul este perceput altfel; studiile se fac cu ajutorul internetului, partenerul de viață poate fi găsit în același mod, joburile sunt realizate, în mare parte, tot cu ajutorul internetului, orice informație (din orice domeniu) poate fi căutată pe internet, practic internetul a devenit vital pentru omul modern (la fel ca telefonul mobil) etc.

Este de la sine înțeles că în aceste condiții, se impune o poezie nouă, care să atragă lectorul, captivat din ce în ce mai mult de imagine (televiziune, internet etc. – văzul fiind simțul cel mai solicitat al omului modern), care să-i stârnească interesul și gândirea, o poezie ermetică, greu de pătruns; cititorul este „obligat” să încerce să-i descopere sensul, în situația în care el găsește cu greu un sens, în general, dar și în particular, în acest tumult de informații/imagini/sunete etc. ce îl bombardează constant. Sentimentele ne(mai)fiind prioritare (deoarece, și la acest capitol, omul s-a metamorfozat), este nevoie de o poezie aptă să îl „trezească” din letargia emoțională în care se află și care l-a adus în stadiul de „robot”. El trebuie să se regăsească pe sine sau „cel puțin” să revină la viață, în sensul ei cel mai profund – să reînvete a trăi, nu doar a fi viu (cu înțelesul de a prezenta funcții vitale, a respira, a mânca, a dormi etc.), în această „realitate simplificată” în care se află.

Modificarea universului senzațiilor, a relațiilor dintre simțuri, este un alt factor extern propus de Mușina. Acesta se leagă de primul și este, de asemenea, valabil în anul 2024. Realitatea pe care o trăim este, așa cum spuneam, foarte diferită de cea cunoscută de strămoșii noștri. Suntem moderni, în sensul că simțurile noastre sunt mai atrase de artificial decât de natural. De exemplu, produsele cosmetice utilizate ne „solicită” simțul mirosului în alt mod decât o face o floare sau un copac etc. Văzul rămâne totuși simțul cel mai sollicitat, datorită (sau din cauza) abundenței de imagini, așa cum afirmam anterior. Trăim într-o lume mai degrabă artificială decât naturală (comuniunea cu natura s-a pierdut mult), astfel că și noua poezie trebuie să țină cont de aceste aspecte.

Prin explorarea noii realități, poezia trebuie să sondeze și aceste senzații diferite ale omului modern, deoarece el a devenit „mai” capabil să simtă artificialul decât naturalul. În noul univers-patrie al „modernului”, sentimentele au pierdut „lupta” cu senzațiile; ca atare, ceea ce „mergea” în poezie în trecut, acum nu mai funcționează – omul din zilele noastre este mai greu de impresionat, el trebuie incitat cu o poezie „mai altfel”, adaptată vremurilor actuale. Realitatea explorată este alta, ca atare și poezia este (trebuie să fie) diferită, utilizând

informațiile (senzitive sau de orice altă natură) din această realitate.

Apariția de noi arte, modificarea relațiilor dintre arte este, de asemenea, un factor intern cu relevanță și astăzi. La fel ca tehnologia, știința și celelalte ramuri a căror dezvoltare a luat amploare în zilele noastre, și artele s-au schimbat din multe puncte de vedere, au apărut altele noi (arta cinematografului, a fotografiei, show-urile televizate etc.), iar relația dintre ele s-a modificat din cauza (sau datorită, depinde cum privim lucrurile) avântului tehnologiei etc. Legătura poeziei cu noile arte încă nu este clară (unele dintre acestea fiind încă în formare), dar putem afirma că acestea constituie pentru ea provocări importante. Există încă o relație strânsă între poezie și muzică, de exemplu, prin realizarea unor spectacole în care sunt recitate versuri pe anumite melodii, pentru a crea o atmosferă plăcută publicului (tele)spectator ș.a.m.d.

Există de asemenea vernisaje în care, alături de picturile unor artiști, sunt prezentate texte poetice cu tematică asemănătoare; arta fotografică, la rândul ei, ajută la dezvoltarea imagismului și a subiectivismului din poezie (unii poeți moderni se inspiră din imagini pentru a crea versuri) etc. Relația poeziei cu publicul s-a modificat (deja după apariția

tiparului), acesta nu mai dă un feedback imediat, între autor/poet și receptor existând „bariera” cărții. Poezia de astăzi nu își propune să copieze ceva anume din alte arte, ci doar să se inspire, pentru a descoperi acel sâmbure de originalitate mult dorit și necesar.

Progresul (apariția) noilor științe umane: lingvistică, psihanaliză, antropologie, sociologie etc. este un alt factor intern de impact pentru zilele noastre. Știm deja că între *poezia modernă* și *știință* există o legătură strânsă, chiar dacă ele explorează diferit aceleași aspecte ale realității. Amintim aici suprarealismul, ce are o conexiune cu psihanaliza; unii poeți chiar utilizează, în creațiile lor, „teorii economice și politice”, spre exemplu Ezra Pound; poezia minimalistă „se folosește” de teoriile referitoare la text (de ex., preocupările grupului Tel-Quel, care a avut o influență deosebită asupra teoriei literare, criticii și avangardei literare în Franța, între anii 1960-1970, fiind cunoscut pentru modul inedit de abordare a teoriei din domeniul literaturii, filozofiei și politicii) etc.

Putem spune că (și) poezia din perioada pe care o parcurgem explorează subconștientul uman individual și/sau colectiv, nu doar lumea modernă în care viețuim; ea este o poezie „fabricată”, supusă științelor umane actuale, ea însăși o

„știință”, așa cum afirmam și cum susține(a) Alexandru Mușina („prin excelență experimentală, exploratorie, științifică”).

Riscul/efectul explorării științelor menționate în denumirea factorului intern la care facem referire este pierderea lirismului, poezia părând uneori mai degrabă un text științific decât o operă de artă (a scrisului). Transformarea (interioară) a omului modern a determinat desigur și transformarea poetului-om, care se folosește de tot ceea ce modernitatea îi oferă pentru a crea (a „fabrica” versuri), așadar și de noile științe umane, fără a mai fi preocupat însă de emoție, de semnificația lirică a creațiilor sale. Unii au ajuns să respingă științele menționate și nou apărute, susținând că nu este nevoie de ele, dat fiind că poezia însăși este o supraștiință. Opiniile au fost, sunt și vor fi împărțite, important este că poezia modernă și-a croit un drum solid, numai al ei, care poate fi agreat sau nu de cititor, dar care nu poate fi în niciun caz ignorat.

Modernă sau nu, poezia ne ajută să ne deschidem inima și/sau mintea, să călătorim în universul mereu schimbător al (îmbinării) cuvintelor; ea rămâne o fântână din care ne putem adăpa ori de câte ori simțim că banala sau tumultuoasa existență ne sufocă. Prin intermediul versurilor, devenim capabili să evadăm din cotidian, acestea fiind o modalitate de a

ne regăsi și de a ne reconecta cu esențele profunde ale umanității. Putem spune că poezia este o oglindă a sufletului nostru, un refugiu al creativității și o sursă inepuizabilă de inspirație, demonstrând că indiferent de epocă, magia cuvântului dăinuie peste timp, ca o cetate de lumină...

(editorial apărut în „Piedestal”, an II, nr. 2(4)/2024, p. 73, 74, 75)

Lupta dintre „revelație și disimulare”

Hans-Georg Gadamer (1900-2002) a fost unul dintre cei mai însemnați filozofi/hermeneuți din secolul al XX-lea, care și-a adus aportul la dezvoltarea hermeneuticii și la răspândirea acestei științe/arte în lumea literară (și nu numai). El a afirmat, la un moment dat, că **în cultură, dar și în hermeneutică, se duce „o luptă nemiloasă între revelație și disimulare”**. Pentru a înțelege mai bine această afirmație, trebuie mai întâi să specificăm ce anume reprezintă cei doi termeni: *revelația* este ceea ce i se dezvăluie cititorului/hermeneutului atunci când parcurge o anumită operă literară sau un discurs etc.; ea (revelația) implică descoperirea/înțelegerea semnificației textului literar, a operei de artă sau a altor expresii culturale supuse dezbaterii. *Disimularea*, în schimb, indică ascunderea/camuflarea adevărului, a semnificațiilor reale (ale operei), cărora li se dă (intenționat) o altă turnură/interpretare, în anumite scopuri, pentru a servi unor interese de grup etc. Practic, această „luptă nemiloasă” despre care vorbește Gadamer se referă la încercarea de a descoperi/dezvălui adevărul, semnificațiile profunde ale unui text, în

contrast cu tendința (unora) de a ascunde/manipula/distorsiona acest adevăr.

Înainte de a trece însă la analizarea afirmației, dorim să expunem câteva lucruri importante. Exegetul care comentează un text trebuie mai întâi să îl înțeleagă bine, altfel nu are cum să îl interpreteze (dacă acesta necesită, desigur, fiindcă nu orice creație literară are nevoie să fie explicată). El trebuie să țină seama de perioada istorică în care a fost scris textul, de limba utilizată etc. Interpretarea unei opere literare nu este întotdeauna facilă, fiind nevoie uneori de lecturi susținute ale hermeneutului, pentru a „decripta” ce se ascunde în spatele aparențelor. Acesta poate lucra, de exemplu, cu texte foarte vechi, conținând termeni arhaici, care, fără o interpretare adecvată, nu ar putea fi înțeleși în contemporaneitate, deoarece nu mai sunt uzuali. Așadar, un limbaj învechit trebuie adaptat prezentului, pentru ca lectorii să înțeleagă sensul și să extragă semnificațiile ce se ascund „printre rânduri”. Dacă textul nu ar fi adus la o formă (cât mai) actuală, exegetul nu și-ar putea face o idee clară, atât despre conținutul de adevăr al acestuia, cât și despre intențiile autorului.

Gadamer face, printre altele, în opera sa, o analogie între „decriptarea” unui text și joc, susținând că pentru a înțelege o creație, este necesar să ne lăsăm atrași în acest „joc”,

fiindcă astfel ni se pot descoperi lucruri nebănuite, atât despre noi înșine, cât și despre existența propriu-zisă, despre realitatea înconjurătoare. Așa cum un joc, deși se desfășoară după anumite reguli, nu are mereu același rezultat, nici percepția asupra unei opere nu este de fiecare dată aceeași, fiecare lectură putând aduce la lumină lucruri/semnificații noi, respectiv interpretări noi.

Problema în interpretarea unui text/discurs apare atunci când intervin în „schemă” factori subiectivi, ce schimbă semnificațiile reale ale acestuia. În actul interpretării se acceptă o anumită subiectivitate, specifică de altfel naturii umane, căci fiecare individ, inclusiv hermeneutul, a avut parte, de-a lungul vieții, de anumite întâmplări/experiențe/evenimente, a dobândit anumite cunoștințe, și-a însușit anumite valori, care i-au conturat personalitatea și potrivit cărora percepe într-un mod personal ceea ce citește, lumea, viața, în general.

Afirmația lui Gadamer se referă însă la subiectivitatea rău-voitoare, ce se manifestă în scopuri personale sau de grup, pentru a manipula opinia publică, recepționarea unei opere etc. (subiectivitate ca rezultat al considerării/interpretării operei respective din punctul de vedere al unei anumite conjuncturi din istorie). Perioada dictaturii comuniste la noi (și nu numai la noi) este un exemplu elocvent. Ea s-a caracterizat (și) prin

impunerea distorsionării semnificațiilor, prin camuflarea intenționată a adevărului (în toate domeniile, nu doar în cel al culturii/literaturii), pentru a influența receptorii în sensul dorit de regim, interesat să-și promoveze propria ideologie. Operele ce revelau lucruri/situații/fapte/noime etc. contrare ideilor clasei conducătoare erau reinterpretate de exegeți așa cum li se impunea, din această „luptă nemiloasă între revelație și disimulare” ieșind învingătoare, la acel moment, disimularea. Procedând astfel, ei denaturau, de fapt, semnificația operei literare/discursului, transmițându-i intenționat cititorului „falsuri”, prin care acționau asupra gândirii acestuia, i-o „resetau”, i-o redirecționau pe făgașul impus de politica în vigoare. Scriitorii/artiștii etc. erau constrânși astfel să se supună rigorilor comuniste (sau altor tipuri de dictatură existente: militară, fascistă etc.), unor idei/concepții deformate, ce îi obligau să creeze după reguli prestabilite, insubordonații fiind aspru pedepsiți.

Mass-media era în întregime coruptă, învățământul/educația erau „dirijate” de „sus”, chiar și istoria a fost modificată (unele date, circumstanțe etc.), practic toate componentele vieții sociale, politice, culturale etc. au fost atinse de otrava ideologiei comuniste. Prin disimulare, adevărul nu putea ieși la lumină, acest lucru fiind în avantajul

dictatorului și al adepților lui, și în dezavantajul culturii, al societății, în general (disimularea constituind, de fapt, o formă de control și supremație asupra maselor).

După căderea regimului comunist, când ideologia s-a schimbat și a fost promovată libertatea cuvântului, s-a revenit asupra unor opere etc., care au fost reconsiderate, precum și asupra autorilor acestora, unii dintre scriitorii interziși de comuniști fiind incluși (sub noua guvernare) în lista canonică, iar alții – promovați în perioada comunistă pentru că simpatizau cu ideile/concepțiile/interesele/aspirațiile respective – au fost declasați etc.

O „luptă” între „revelație și disimulare” se duce și atunci când tradiția foarte puternică este cea care „dictează” cum anume să fie interpretată o anumită creație literară etc., ce „trebuie” acceptat și ce nu din gândirea individuală (ne referim la țările în care opinia generală este manipulată religios, manifestarea liberului arbitru fiind imposibilă din cauza cutumelor riguroase).

În concluzie, nu se poate face o receptare obiectivă/corectă a operei de artă (indiferent de natura ei) atunci când intervin elemente din exterior, prejudecăți sau alte limite/bariere personale etc., deoarece „comunicarea” dintre operă și hermeneut trebuie să fie una sinceră, neinfluențată de idei fără

nicio conexiune cu creația în cauză sau de impunerea opiniei personale.

Perturbări ale receptării corecte a discursului se pot regăsi și în viața de zi cu zi, de exemplu între un emițător (care vorbește intenționat cu subînțeles, pentru a da anumite „nuanțe” mesajului său) și un receptor, ce poate percepe greșit informația din cauza conotațiilor. Discursul contemporan este caracterizat (adesea) de dezinformare, atât prin mass-media, cât și prin mediul on-line, al rețelelor de socializare etc., fapt ce sporește confuzia și neîncrederea receptorilor. Este nevoie întotdeauna de o interpretare responsabilă pentru a descoperi adevărul din spatele „deghizării”, căci numai printr-o studiere hermeneutică adecvată, revelația și disimularea vor putea ajunge la o (anumită) „înțelegere” în „lupta” lor „nemiloasă”.

Trecutul este un alt factor important într-o interpretare; deoarece aduce cu sine (și) subiectivitate, el poate avea o influență involuntară asupra hotărârilor pe care le luăm, asupra modului în care percepem un text, o idee a altei persoane etc. (dar aceasta este deja o altă problemă, pe care nu o vom analiza aici).

(publicat în revista „13 PLUS”, nr. 209/2023, p. 34, 35)

Lacune și poezie în critica literară

Harold Bloom (1930-2019), un important teoretician/critic literar american, a abordat într-un mod inedit interpretarea operei literare. El considera că „**orice interpretare este eronată și orice critică este poezie în proză**”, susținând astfel că niciun hermeneut, oricât de capabil sau de experimentat ar fi, nu poate „extrage” adevărul absolut dintr-o operă literară, deoarece intervine întotdeauna subiectivitatea – barieră tipic umană. „Adevărul” perceput în urma „decriptării” textului depinde de mai mulți factori: de epoca în care a fost scrisă opera și de cea în care este interpretată, de ideologia acesteia etc.

Spre exemplu, Biblia a fost „decodată” diferit în epoci diferite: în preromantism (sec. al XVIII-lea) se considera că textele conținute de ea exprimă adevărul, care trebuia respectat întocmai, în timp ce în romantism (sfârșitul sec. al XVIII-lea – începutul sec. al XIX-lea) era privită ca o mărturie a talentului și a geniului celor care au participat la scrierea ei; un cititor ateu, islamist sau budist îi va da o cu totul altă interpretare decât unul creștin ș.a.m.d. De asemenea, operele scrise în

Grecia Antică au fost interpretate într-un anumit fel în acea epocă și sunt percepute altfel în actualitate, când nu mai există politeism sau credința în faptele/însușirile fabuloase ale eroilor legendari etc. Este dificil să stabilim care dintre interpretări este cea mai apropiată de adevăr, probabil că niciuna sau probabil că fiecare dintre ele conține un sâmbure de realitate. Hermeneutul însuși îi poate conferi unui text semnificații noi, în funcție de gradul său de pregătire, de experiențele avute, de percepția sa asupra lumii și vieții etc., semnificații care pot să difere de cele găsite de un al hermeneut. Interpretarea oricăruia dintre ei poate fi catalogată astfel drept „eronată”, conform afirmației lui Bloom, deoarece conține doar fragmente de adevăr, rezultate dintr-o „deschidere” mai mare sau mai mică a textului comentat către interpretul său.

Interpretarea poate fi (și chiar este) diferită în perioade istorice diferite, deoarece specialiștii în critică literară privesc lucrurile din perspectiva vremurilor în care trăiesc, limbajul, mentalitatea/percepția etc. schimbându-se de la o epocă la alta. Cei de astăzi vor găsi, cum e și firesc, semnificații diferite față de cei care trăiau mai demult, într-o altă cultură. Este posibil chiar ca hermeneuții actuali să descopere, în timpul „traducerii”/interpretării operei, semnificații de care autorul să nu fi fost conștient sau pe care nu și-a închipuit măcar că le

poate sugera, fiindcă orice interpretare constituie, până la urmă, un cumul de opinii exprimate de-a lungul timpului/istoriei, la care se adaugă cele din prezent(ul hermeneutului).

Modul de abordare a textului este de asemenea important, căci studiul unui critic literar, spre exemplu, poate duce la rezultate diferite de interpretare față de cel făcut de un psihanalist, respectiv la semnificații diferite. Fiecare specialist/receptor are „adevărul” lui, care diferă de al altora, și cum nu există mai multe „adevăruri”, doar unul singur, putem să-i dăm dreptate lui Bloom, când spune că orice interpretare/explicație este greșită în ce privește critica literară. Dacă privim astfel lucrurile, nicio interpretare a vreunei opere nu este definitivă sau fidelă 100% adevărului. Un text poate avea mai multe sensuri și/sau valori descoperite de cititori la fiecare lectură, cititori care sunt influențați inevitabil, în căutarea lor, de cunoștințele, experiențele sau prejudecățile proprii. Este posibil chiar ca același critic/lector/hermeneut să găsească, la fiecare lectură a sa, noi și noi semnificații; acestea putând fi (ne)limitate, la fel vor fi și „adevărurile” corelate lor.

Ca atare, criticii literari au o menire extrem de importantă, rolul lor fiind unul fundamental; cu cât contribuie mai mulți la descifrarea unui text, cu atât interpretarea acestuia se îmbogățește, opera respectivă capătând noi valențe și

continuând în acest mod să existe. „Puterea” lor este însă limitată, deoarece fiecare poate avea „adevărul” său, cum spuneam – care să nu coincidă cu al celorlalți – fiecare poate interpreta diferit frazele ce conțin un subînțeles, metaforele, simbolurile, operele din genul ficțiunii etc., ajungând astfel la rezultate diferite. Practic, Bloom sugerează că exegeții nu sunt în măsură să facă o interpretare corectă, obiectivă, a celor citite, ci ei se exprimă de fapt pe sine, creând o nouă operă, prin care explorează lumea autorului dintr-un unghi personal.

A doua parte a afirmației lui Bloom, referitoare la faptul că **orice critică este „poezie în proză”**, se poate explica prin aceea că fiecare interpretare sau critică literară a unei opere este ea însăși un act artistic, o creație literară, care, asemenea poeziei, poate avea lirism, fiind influențată de sentimentele/imaginația/stilul/emoțiile creatorului. O critică literară scrisă cu măiestrie se poate asemana cu o poezie reușită, mai ales atunci când criticul este original și talentat, când își aduce propria contribuție/perspectivă/viziune în interpretarea operei pe care o analizează. El se „scrie” totodată pe sine în comentariul său, asemenea unui poet care se exprimă (tot) prin cuvinte, atins de vraja muzei. Astfel, Bloom ne transmite că actul criticii este, asemenea compunerii poeziei, o formă de exprimare creativă și totodată subiectivă, că opera

unui critic poate avea un impact emoțional asupra receptorului, prin evocarea unor imagini/sentimente precum cele transpuse în(tr-o) poezie.

Din acest mod al său de a aborda critica literară putem deduce că, de fapt, el susține abandonarea căutării (de către criticii literari) a unui adevăr absolut, încurajând diversitatea, subiectivitatea, explorarea cât mai profundă a operei, care să scoată în evidență cât mai multe ”adevăruri”, pentru a se dovedi astfel bogăția semnificațiilor și unicitatea fiecărei persoane, a fiecărui receptor în parte.

(apărut în revista „13 PLUS”, anul XXVII, nr. 210/2024, p. 16-17)

Scriitorul – „element” al societății

Lingvistul francez Dominique Maingueneau (n. 1950) făcea, printre altele, o afirmație pentru a cărei demonstrație se pot găsi numeroase argumente în viața cotidiană, și anume: *”Departez de a enunța pe un sol instituțional neutru și stabil, scriitorul își hrănește opera din caracterul radical problematic al propriei apartenențe la câmpul literar și la societate”*. Nu putem decât să-i dăm dreptate emeritului glotolog, dacă ne gândim că fiecare individ/scriitor face parte dintr-un anumit mediu social, cultural, politic etc., neputând fi separat de acesta/acestea. Societatea își lasă, vrând-nevrând, amprenta asupra noastră, a tuturor; în ea ne formăm ca adulți, cu personalități/caractere/gusturi/puncte de vedere distincte. Acest mediu, aflat într-o continuă mișcare sau transformare, are o influență semnificativă asupra tuturor domeniilor existenței, implicit asupra literaturii/scriitorului. Relațiile interumane ne marchează, într-un mod pozitiv sau negativ; toți acești factori ne schimbă constant percepția asupra lumii și vieții.

Scriitorul nu face excepție de la metamorfoza continuă a societății în care trăiește, el preia neîncetat idei, stări,

sentimente etc., ca un burete emoțional, prelucrându-le apoi în mentalul său și dându-le viață ulterior în creațiile sale, dar „strecurate” prin sita propriei viziuni. Actul său literar este deci strâns legat de societatea din care face parte.

Criticul francez Robert Escarpit (1918-2000) afirma că „Insertia sociologicului în literar nu este (...) un fenomen simplu”; astfel spus, „la nivelul procesului, sociologicul este un aspect al literarului”, iar „la nivelul aparatului, literarul este un aspect al sociologicului” (Robert Escarpit, *Literar și social*, p. 35-37). Pe de altă parte, René Wellek (1903-1995), critic și teoretician literar în domeniul literaturii comparate, propunea în *Teoria literaturii* trei sociologii: a scriitorului, a operei și a publicului. Cu toate că legat de acest aspect, ideile sunt diverse, conexiunea dintre literatură/scriitor și societate este evidentă.

Chiar și atunci când se plimbă „pe marginile verosimilului și ale necesarului” (Aristotel, *Poetica*, p. 64), când scrie despre personaje dintr-o lume fantastică în totalitate sau parțial inventată de el (Jonathan Swift în *Călătoriile lui Gulliver* etc.), autorul utilizează elemente sociale sau politice, simțăminte/emoții/sintagme etc. din lumea pe care o cunoaște, în care s-a născut și s-a dezvoltat, pentru a-și „împodobi” creația, a o personaliza, a-i da un caracter original. Experiențele sale individuale de viață (Ion Creangă în *Amintiri din copilărie*

etc.), lecturile parcurse în anii de școală și după, chiar și poveștile/întâmplările auzite în frageda copilărie etc. pot să fie o sursă de inspirație în crearea unei opere deosebite, nemuritoare.

Personalitatea/mentalitatea poporului din care provine sau în mijlocul căruia trăiește scriitorul nu poate fi suprimată/extrasă niciodată din personalitatea sa proprie; el alege, în scopul de a se exprima cât mai atractiv pentru cititor, din ansamblul de procedee artistice care există în limba sa maternă sau/și în limba în care își redactează/structurează creația. Conștiința creatorului de artă a cuvântului trebuie să se armonizeze cu lumea înconjurătoare, între cele două fiind necesar să existe o conexiune corespunzătoare, o „reconciliere” (Leo Spitzer).

Limba/limbajul, fiind un instrument al gândirii format tot în/de societate, care face posibilă relația cu semenii, cu ceilalți membri ai societății, este evident că are un rol esențial în comunicarea ideilor/faptelor, oral sau în scris. Creatorul de literatură trebuie să aibă, la rândul său, un mare bagaj intelectual și o bună abilitate de a-și împărtăși prin scris universul său interior, intim, preluat, cum spuneam (o parte din el), din universul social. Merită menționată aici și opinia lui Lucien de Bonald, ce spunea că „literatura este expresia

societății” (1802), sau a lui H. Taine, care afirma că opera de artă este determinată de rasă, mediu și moment, deși ea „nu reflectă mecanic realitatea”, ci „destinul omului ca *homo humanus*” (Georg Lukacs).

Scriitorul nu este legat, așadar, de o instituție anume în realizarea operei sale, nu creează între granițe stricte, înlănțuit de reguli inflexibile, rigide; el se „hrănește” din tot ceea ce-l înconjoară, din informații/idei/sentimente/aspecte artistice/preocupări etc., din care își țese cu migală pânza propriilor gânduri, creându-și propriul stil și atrăgându-și propriii simpatizanți, care îi împărtășesc maniera de a se dăruie/expune criticii/analizei/percepției publice.

Scriitorul, artist al cuvântului, este dependent, după cum spuneam, (și) de condițiile istorice și sociale în care se formează, „colectivitatea, grupul social al cărui exponent este” putând fi considerat(ă) adevăratul autor al operelor sale (după L. Goldmann).

(apărut în revista „13 PLUS”, anul XXVII, nr. 211/2024, p. 3, 4)

”Faptul de stil este discursul însuși”

Gérard Genette (1930-2018), remarcabilul teoretician literar francez, „reprezentant de prim ordin al așa numitei Neo-retorici” (*Figuri*, Gérard Genette, Editura Univers, București, 1978, prefață de Angela Ion și Irina Mavrodin, p. 7), afirma cândva că ”*Faptul de stil este discursul însuși*”. El a dorit să puncteze, prin aceste cuvinte, faptul că modul de exprimare a gândurilor/ideilor unei persoane este ceea ce îi conturează stilul, ceea ce o reprezintă, în complexitatea sa. Citatul îmi amintește de Tudor Vianu, care descria oarecum similar acest aspect: „Cine vorbește, comunică și se comunică”, făcând acest lucru pentru sine, dar și pentru cei care îl ascultă (sau îl citesc, dacă facem referire la „discurs” nu doar ca „specie a genului oratoric, constând dintr-o expunere făcută în fața unui auditoriu”, ci și ca „tratare în scris a unui subiect de natură științifică, literară etc.” – DEX).

Prin afirmația sa esențializată, ce poate fi luată drept o definiție, Genette ne transmite indirect că nu are importanță dacă un discurs este constituit într-un limbaj nepretențios sau într-unul „ornat” cu numeroase figuri de stil, imagini etc.,

fiindcă stil poate avea atât un text simplu, cât și unul mediu sau elevat. Același lucru poate fi spus în mai multe feluri (exprimând variația/diversitatea stilului), în funcție de cunoștințele autorului, „strecurate” prin sifa personalității sale, de talentul său literar sau/și retoric, de modul său unic de a percepe lumea și viața. Orice text poate avea stil; „amprenta” celui ce i-a dat naștere este „unealta” care poate să confere (sau nu) stil unui discurs, prin alegerile făcute de autor, individual, din „paleta” largă a mijloacelor stilistice, pentru „construirea” operei sale. În fond, discursul reprezintă „realizarea concretă, scrisă sau orală, a limbii considerată ca sistem abstract” (DEX), adică transpunerea în cuvinte a gândirii autorului, care este parte din gândirea sau mentalitatea națiunii din care acesta provine.

Citatul la care facem referire pare sinonim declarației lui Buffon, devenită celebră, ce spune că „Stilul este omul însuși”. Fiindcă omul este cel care (își) pregătește discursul, care îi dă viață, iar lingvistica afirmă că limba este un instrument al gândirii, ea neputând reproduce așadar decât ceea ce individul are în mintea sa, este clar că stilul (despre care Goethe spunea că reprezintă „apogeul artei”) nu poate fi disociat de personalitatea individului, ce poate fi un om obișnuit, de la țară (cum a fost, de exemplu, scriitorul Ion Creangă), sau unul cu studii

în străinătate (cum e cazul lui Mihai Eminescu). Făcând comparație între cei doi (cu toate că opera lor aparține unor genuri literare diferite) și păstrând o atitudine detașată, nu putem afirma că doar unul dintre ei are stil, iar celălalt nu. Fiecare are stilul său, distinct de al celuilalt, fiecare este important pentru literatura română sau universală, fiecare are publicul său, rolul său, locul său în veșnicie.

Chiar și în vechea retorică existau trei stiluri (stilul obișnuit sau simplu, stilul mediu și stilul nobil sau sublim), ceea ce demonstrează, o dată în plus, că nu avea importanță din ce categorie socială provenea autorul/oratorul și nici nivelul său de cultură, fiecare discurs putând să aibă stilul său aparte, mai cu seamă că această noțiune nu se referă la un singur domeniu al vieții (de ex., literatura), ci poate fi aplicată în orice segment al existenței, care are legătură cu comportamentul uman.

Subiectivitatea stilului (care, până în perioada Renașterii, era obiectiv) este un apanaj al modernității, în special al esteticii romantice, începând cu secolul al XIX-lea. Genette a ținut seama de acest aspect în afirmația sa formulată la timpul prezent, dorind să spună că stilul poartă pecetea, așa cum afirmam anterior, trăsăturilor caracteristice ale autorului, individualității sale, a tot ceea ce el a acumulat, mental, emoțional și/sau spiritual de-a lungul vieții, dar și marca

societății din care provine, a unei perioade, școli etc., ale cărei reguli și practici l-au influențat. Caracterul de unicitate a stilului, ce poate să surprindă, să impresioneze, să șocheze chiar, prin devierea sa de la un act lingvistic inexpresiv, nesemnificativ, denotă calitatea de a fi unic a individului în ansamblul său, în consecință, a discursului sau a operei puse în discuție, care este oglinda fidelă a autorului.

(apărut în revista „13 PLUS”, anul XXVII, nr. 211/2024, p. 3, 4)

Istoria literară și „structurile acceptabile”

O mare personalitate a literaturii române, **George Călinescu**, declara că *”Rostul istoriei literare nu e de a cerceta obiectiv probleme impuse din afara spiritului nostru, ci de a crea puncte de vedere din care să iasă structuri acceptabile”*.

Se știe că istoria literară a apărut relativ târziu ca disciplină independentă (sec. al XIX-lea), fiind privită, de-a lungul timpului, în mod diferit de către specialiști. (Având ca scop analizarea evoluției literaturii într-o anumită perioadă de timp, menirea sa este aprecierea/cunoașterea/determinarea valorii literaturii trecutului printr-un studiu în profunzime, pentru a identifica modificările care s-au produs în acest domeniu.)

Felul în care se realiza istorie literară a fost influențat semnificativ de *pozitivism* (un curent în critica literară inspirat/bazat pe realitatea concretă, pe filologie, istorie, științele naturii), considerând importante atât biografia autorului, cât și (con)textul operei puse în discuție. G. Călinescu era de părere însă că documentarea (istoria auxiliară), deși extrem de importantă pentru istoricul literar, nu trebuie să acapareze

întreaga atenție a acestuia, deoarece, pentru o cercetare literară veridică, este nevoie ca toate datele/informațiile să fie comentate/explicate/analizate cu talent și vocație. De asemenea, el spunea că biografia autorului (căreia Sainte-Beuve, de exemplu, îi dădea o importanță exagerată), modul de a prezenta datele istorice, împrejurările sociale ale operei, nu trebuie să eclipseze opera propriu-zisă. Cu alte cuvinte, nu trebuie să se abuzeze de informații care se situează în afara domeniului literaturii, pentru că astfel, istoria literară se va preschimba într-o istorie culturală. Literatura fiind un act al spiritului nostru (respectiv al conștiinței noastre), este necesară aplecarea criticului/istoricului literar în principal către aspectele ei estetice, „pronunțarea (lui) pertinentă în legătura cu opera literară”, cum susținea Călinescu, adică și (sau mai ales) „practicarea” unei istorii literare propriu-zise.

Nu este recomandată nici privirea istoriei literare în mod independent de condițiile exterioare ei, așa cum s-a întâmplat în a doua jumătate a secolului al XX-lea, când era „la modă” *immanentismul*. Citatul lui G. Călinescu se referă (și) la faptul că ar trebui urmată o cale de mijloc în ce privește „practicarea” istoriei literare, care să (con)ducă la realizarea unui echilibru între cele două „componente”: nu trebuie să se piardă din vedere importanța contextului (operei), fiindcă nu se poate

ignora faptul că ea a fost concepută într-o anumită conjunctură socială, culturală etc. (cum spunea și Hegel), dar nu trebuie uitat, după cum afirmam anterior, esteticul. Contextul și esteticul trebuie să se „împace”, să se îmbine în critica/istoria literară într-un mod armonios, acordându-i-se fiecărei părți, după caz, importanța cuvenită. Exprimarea mai multor puncte de vedere în legătură cu aceste aspecte poate să ducă la o înțelegere mai profundă a operei sau a fenomenului literar aflat în discuție, la o percepție satisfăcătoare, ceea ce înseamnă atingerea unui obiectiv important legat de istoria literară.

(apărut în revista „13 PLUS”, anul XXVII, nr. 211/2024, p. 3, 4)

CUPRINS:

I. NOTE DE LECTURĂ * 1

- Ionel Necula și ce înseamnă a gândi sau a fi cioranian * 3
David Valentin și Teodora Pascale – șarje de umor în formă fixă * 14
Mirela Cocheci – în concert cu fluturii * 22
Dumitru Tâlvescu: *Arcana Animae* sau o intruziune (ne)voită prin tainele sufletului * 35
Elvira-Aurica Tomuș – *Evoluție trecut-prezent* * 42
Nicolae Crepcia – tatuat cu *rănila luminii* * 47
Ileana-Cornelia Neaga – tradiții culinare românești „din veșnicii” și până astăzi * 53
Cristina-F. Țândău – O romantică la porțile Parnásului * 60
Vernisaj: Doina Florea Nelega – călătoare prin timp, alintând culoarea infinitului * 75
Paul Vețan sau umbra în căutarea luminii * 84

II. EDITORIALE / ESEURI * 93

- Poezia modernă – între nonconformism și tradiție * 95
Lupta dintre „revelație și disimulare” * 105
Lacune și poezie în critica literară * 111
Scriitorul – „element” al societății * 116
”Faptul de stil este discursul însuși” * 120
Istoria literară și „structurile acceptabile” * 124

De aceeași autoare:

- 1). *Cartea terapeutilor*, reportaje/interviuri, Editura Vultur ZM, Deva, 2002;
- 2). *Cursuri practice naturiste*, Editura Vultur ZM, Deva, 2004;
- 3). *Lacrimi de suflet*, poeme, Editura Emma, Orăștie, 2014;
- 4). *În oglinda sufletului meu*, poeme, Editura Inspirescu, Satu-Mare, 2015;
- 5). *Pasiune*, poeme, Editura Inspirescu, Satu-Mare, 2015;
- 6). *Ingenuitate*, poeme, Editura Inspirescu, Satu-Mare, 2015;
- 7). *Suflete de ceară*, poeme, Editura Armonii Culturale, Adjud (Vrancea), 2016;
- 8). *Destine*, proză, Editura Armonii Culturale, Adjud (Vrancea), 2016;
- 9). *Ecouri din tenebre*, poeme, Editura Armonii Culturale, Adjud (Vrancea), 2018;
- 10). *La margine de curcubeu*, poeme, Editura Armonii Culturale, Adjud (Vrancea), 2018;
- 11). *Urme de condei (I)*, cronici literare, eseuri, editoriale, Editura Armonii Culturale, Adjud (Vrancea), 2018;
- 12). *Urme de condei (II)*, cronici literare, Editura Rafet, Râmnicu Sărat, 2019;
- 13). *Anotimpurile cuvântului*, antologie de autor, poeme, Editura StudIS, Iași, 2019;
- 14). *În dialog cu Ionel Necula*, interviu, Editura StudIS, Iași, 2019;
- 15). *Flacăra cuvintelor*, coautor, cu Baki Ymeri, poeme, Editura Amanda Edit, Sinaia, 2021;
- 16). *Inimi de porțelan*, poeme, Editura StudIS, Iași, 2022;
- 17). *Urme de condei (III)*, cronici literare, editoriale, reportaje, Editura StudIS, Iași, 2022;
- 18). *Baghete de sticlă*, coautor, cu Miron Țic, poeme, Editura StudIS, Iași, 2023;
- 19). *Sonete fără perdeă*, coautor, cu Valentin David, poezii umoristice, Editura PIM, Iași, 2024;
- 20). *La braț cu Euterpe*, poeme, Editura PIM, Iași, 2024.